

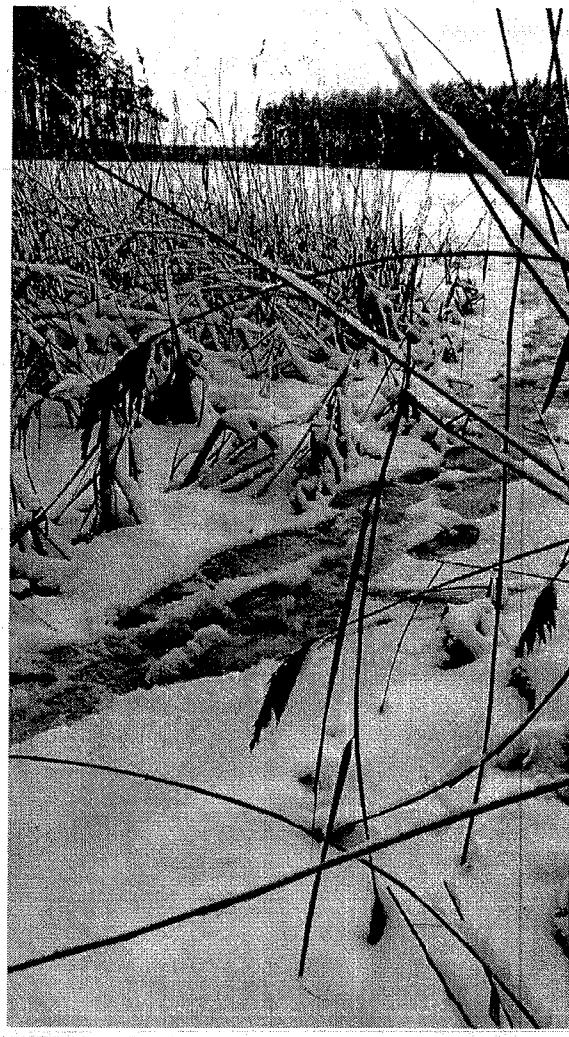

LADAKALNIS

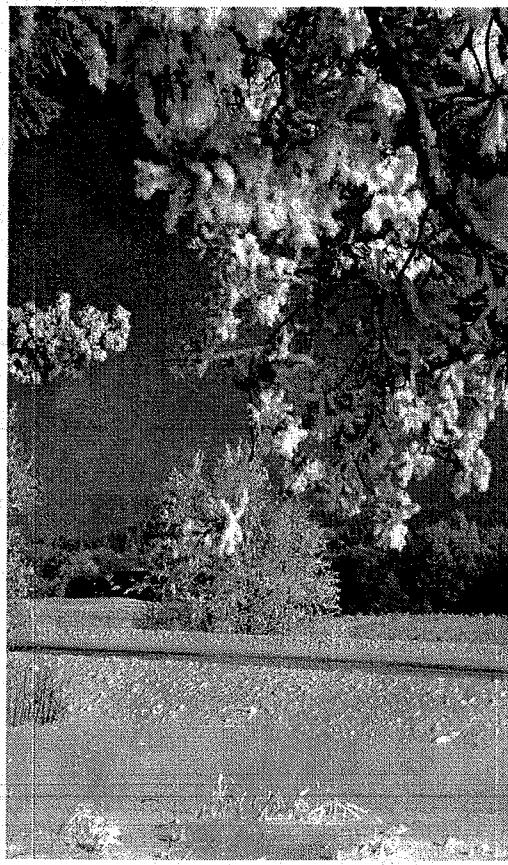
1 (76)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

2003 m.
sausis - kovas

**Šiame numeryje
skaitykite:**

**Naujas turistinis maršrutas kviečia
ANP kasdienybę ir žmones
Ne tik alus Lietuvoje apeiginis**

TURINYS

PARKO GIRIŲ TAKAIS

B. Šablevičius	Balčio gamtinio rezervato biologinės įvairovės struktūra: paukščiai	2 psl.
A. Survilaitė	Ažuolas	4 psl.
D. Savickaitė	ANP teritorijos proistorija	6 psl.
TC "Palūšė" informacija	Naujas turistinis maršrutas kviečia	8 psl.
VOLUNGĖ		
L. Šidla	Kaimo kronikos: Dédé amerikonas arba Vilim Šiorlak dabil es (tėsinys)	10 psl.
MŪSŲ DIENOS		
D. Savickaitė	Palūšinių šventė	12 psl.
D. Savickaitė	Jaunimas buriasi	13 psl.
D. Savickaitė	Mokėmės kultūrinio turizmo	14 psl.
MŪSŲ ŽMONĖS		
D. Savickaitė	Ir naktimis šviesa dega	15 psl.
D. Savickaitė	Ritutė kaip bitutė	16 psl.
D. Savickaitė	Malonu tikėtis šypsenos	17 psl.
D. Savickaitė	Jauni, bet reikšmingi	17 psl.
TAI IDOMU		
D. Savickaitė	Ne tik alus Lietuvoje apeiginis	18 psl.

PARKO GIRIŲ TAKAIS

Balčio gamtinio rezervato biologinės įvairovės struktūra PAUKŠČIAI

Ekologinė situacija. Balčio gamtinis rezervatas (BGR) įteisintas 1997m. kartu su ANP nauju zonavimu. Nors mūsų NP yra ežerų parkas, tačiau nė vienas "normalus" ežeras iš 126 nebuvo saugomas rezervato režimu. Buvo parinktas Balčio ežeras prie Trainiškio kaimo. Jis viudutinio dydžio (51,7ha),

izoliuotas nuo judrių kelių, poilsiautojų srauto, ūkinės veiklos, nė vienas intakas neįneša pašalinį vandenį, nėra ištakų ir užpildytas labai švariu vandeniu. Ežeras laikomas etaloniniu termokarstinės kilmės duburiu, su vertingu hidrobiocenozės kompleksu. Ežero daubos šlaituose išsi- dėstęs vientisas spyg-

liuočių mišraus miško masyvas. Jis iš Jungtas į rezervato sudėtį ežero ir jo pakrančių apsaugai. Pušynai užima 91,5 ha, beržynai - 5,8 ha, juodalksnynai - 0,3 ha. Taigi, bendras BGR plotas - 149,3 ha. Būtina pažymėti, kad rezervatui paskirto miško ekosistema sparčiai natūralėja. Kai kur džiūstantys ir nukritę

medžiai suteikia gyvybinę nišą naujoms (ir retoms) vabzdžių, samanų, kerpių, grybų rūšims. Po ūkinio naujodimo periodo miškas atsistato pats pagal natūralių sukcesijų dėsnius. Iš "nykaus" ir "tuščio" pušyno, buvę ūkinio naudojimo medynai pamažu, transfor-

Nukelta i 3 psl.

Balčio gamtinio rezervato biologinės įvairovės struktūra

PAUKŠČIAI

Atkelta iš 2 psl.

muojasi į tikrą rezervatą, išgauna nežalojamo, nestabdomo miško būklę.

Tiriamuų darbų pradžia. ANP ekologų pastangomis 2002 m. pradėtas darbas išaiškinant BGR augalijos ir gyvūnijos sudėtį. Kol kas numatyta 2 metų programa, bet ir vėliau BGR neišvengs specialistų dėmesio. Ši publikacija yra pirmoji. Tikimės paskelbtii rezultatus apie augalijos, žinduolių, paukščių, valbalų, drugių, amfibijų, ropalių faunos struktūrą, rūšių gausumą, išskirti retasias rūšis-tai informacija, kuria turi disponuoti Parko direkcija. Jau pirmųjų darbo metų rezultatai parodė rezervatą esant turtingu rūšimis, nors iki to laiko tiek ežeras, tiek miškas atrodė ištisies kulkiai. Savu darbu įrodėme: vertingi ir rezultatyvūs tik pastovūs darbai, atliekami etatinių Parko darbuotojų, o ne atvažiuojančių probėgom dirbančių specialistų iš moksliinių tyrimo institutų.

Biotopų apžvalga. BGR apima labai mažą 149 ha plotą, o tai yra 0,37 procento ANP teritorijos. Dėl to biotopų įvairovė menka. Pagrindiniai yra 3 - ežeras, miškas ir ekotonu zona (tarp ežero ir miško). Miš-

kas priskiriamas 7 tipams. Žaliašiliui priklauso 87,7 proc., šilagiriui - 4,0, brukniašiliui - 1,7, mėlynšiliui - 2,0, paraissčiu - 1,7, raistui - 0,3, raistašiliui - 0,2 proc. rezervato ploto. Sodybietės pievelei miške tenka 0,5 proc. Kadangi lapuočių téra 6 proc. visų medynų, o likę - spygliuočiai ir mišrūs, todėl čia gali gyventi/ veistis tik tipiškos, ištisiniam miškui būdingos rūšys. Ekotonu zonoje rastos rūšys paprastai užima pamiskių ir šlapumų buvaines, bet joje rūšių mažai. Ežeras turi labai mažą, siaurą, nevientisą nendrynu juostą krantuose. Yra 3 ryškesnės įlankos su nendrėmis. Ežere yra 3 mažos salelės ir 5-6 mikrosalelės. Šios iškilo prieš 7-8 metus ir jų likimas neaiškus (gali išnykti). Jose apsigyvena upinės žuvédros ir tilvikai.

Paukščių statusas BGR buvo nustatomas pagal 4 kategorijas: veisiasi, gyvena, perėjimas neįrodytas, atskrenda maitintis, apsilanko per migracijas. Dauguma rūsių yra iprasstos, dažnos, todėl apžvelgiame tik įdomesnes, retesnes. Staigmenas pateikia itin reti Lietuvoje paukščiai, nereguliarai apsilankydami BGR. Per migracijas pasirodo *juodkakliai*

narai - 2-4 individai. Labai retai perintys Lie tuvoje. Jie - ANP spar nuočių pasidžia vimas.

Kormoranai jau at radę Baltij kol kas po 1-3

paukščius. Pavieniai *pilkieji garniai* taip pat čia žvejoja. Idomu, kad į ežerą nusi leidžia žąsys. Apie 10 žąsų būrelis nakvojo ežere 2002.09.28. (A.Čibiro ir V. Kutros inf.). Ežere nere tai maitinasi *didieji dančiasnapiai*.

Rezervato gamtinę vertę itin pakelia plešrieji paukščiai. Labai netiketas *jūrinio erlio* apsilankymas. 2002.07.11

erelis stovėjo pakrantės senpušėse ir paliko balta, 30 cm ilgio, uodegos plunksnų kaip įrodymą. *Vapsvaedis* taip pat aptinktas senpušėse su maistu kojose. *Erelis reksnys* kartais apsilanko ir stebi paežeres. *Sakalas sketsakalis* rastas lizde per 11m nuo rezervato ribos. Aišku, jis medžioja ir rezerbate. Visi šie plešrieji iš Lietuvos RK.

Krantiniai tilvukai buvo apsigyvenę 1 mikrosalelėje, o *brastiniai* aptiki pietiniame įlankos krante. Reta rūšis *paprastasis kiras*. *Upinės žuvédros* (Europos Sajungos šalyse svarbi rūšis) kasmet peri po 2-6 poras mikrosalelėse.

Antrais programos vykdymo metais (2003) bus ieškoma naujų rūsių, ypač retų ir naktinių: *lelių*, *peledų*, *tripirščių* genių.

Bronius Šablevičius

Suopis. Foto R. Noreika

2001.06.26 dieną ežere lankėsi net 20 individų.

Iš karvelių gyvena tik *keršuliai*. *Gegutes* mégsta šią vietą. Štai, mažoje teritorijoje 2002.05.27 girdėjosi 3 gegučių balsai vienu metu.

Svarbiausias genių atstovas – *pilkoji meleta*. Ji – iš RK. 2002.04.30 meleta energingai šukavo tuoktuvinu balsu. Žvirblinių paukščių labai gausu. Kas ypatingesnio? Rudenį rastos net 2 *juodosios zylės*-retos Lietuvoje. Gali perëti. O štai migracijų metu padažneja vasarą retokai sutinkamos *ilgauodegės zylės*, *riešutinės juodagalvės sniegenos*. Staigmeną „iškrétė“ svirbeliai. 2002.10.29d. būrelis iš 7 gražuolių paukštelių aptiki paežerės medžiuose. Tai tikri šiaurės svečiai. Lietuvoje jų būna tik rudenį ir pavasarį.

Antrais programos vykdymo metais (2003) bus ieškoma naujų rūsių, ypač retų ir naktinių: *lelių*, *peledų*, *tripirščių* genių.

Bronius Šablevičius

Jūrinis erelis. Foto L. Kučera

AŽUOLAS

Ažuolas – nuostabus, didingas medis. Stiprybės ir išvermės simbolis. Nuo seno garbintas tautų, kurių žemėje žaliavo šis galiūnas. Galingas medžio stotas, žemę surakinusios šaknys ir dangų remiantis vainikas įkūnijo pasaulio ašį, kuri jungė dangaus ir požemio erdves. Todėl ažuolas daugelyje kultūrų, tarp jų ir senovės baltų, – vadinamas Pasaulio arba Gyvybės medžiu. Tarp jo šakų ir lapų slėpdavosi mitiniai gyvūnai, dangaus šviesulai – saulė ir mėnulis, mirusiuju arba dar negimusiuoj sielos.

Nuo antikos laikų ažuolas simbolizuoją vyriškumą ir vyrišką jėgą. Liaudies dainose, pasakose ir kitoje tautosakoje yra

minimi, ypatinga magiška galia pasižymintys, trikamieniai, devynšakiai (3x3 kombinacija) ažuolai. Skaičių magijoje simbolis 3 yra vienas iš pagrindinių skaičių, įkūnijantis vyrišką pradą. Trys sudaro įvairių sistemų bei pasaulio vertinimų pagrindą, pvz.: trimatė erdvė (joje mes gyvename), dieviškoji trejybė (ją pripažiustumėme) ir kt. Istorinėse kronikose aprašomas, prūsų žemėje žaliaves, šventas trikamienis ažuolas. Jo viduje buvo įrengtos trys nišos, kuriose stovėjo trijų dievų stabai: Perkūno, Patrimo ir Patulo. Be to, senovės baltai tikėjo, kad ažuolynuose gyvena vyrų vėlės. Net nudžiūvusio medžio nebuvo galima kirsti.

Peržvelgus literatūrą

apie senuosius tikėjimus ir papročius galima pastebeti įdomų ryšį tarp ažuolo ir ugnies. Vienai ar kitaip, ši sasaja ižvelgiama visose pasaulio kultūrose. Matyt, šis ryšys yra labai archaiškas, atėjęs iš prieistorės laikų, iš bendro kultūrinio lopšio. Europoje ažuolas buvo pačių galinėsių ir griežčiausių dievų medis, pvz.: Graikiijoje – Dzeuso, Romoje – Jupiterio, Lietuvoje – Perkūno. Jie turėjo galią valdyti žaibo ugnį ir ja bausti žmones. Ažuolo tvirtybė ir ilgaamžiškumas žmonėms asociavosi su amžinybe ir dievų globa. Keltų šventikai – druidai spėdavo ateiti iš ažuolo šakelių bei gilių.

Šventos ažuolų giraitės buvo kulto centrai. Kai kuriuose istoriniuose šaltiniuose yra aprašoma, kaip baltų genčių žyniai atlkdavo apeigas prie šventų ažuolų. Praeityje garbinti ir šventais laikyti ne tik pavieniai medžiai, bet ir ažuolų giraitės. Jose žyniai atlkdavo įvairias religines apeigas, klausdavo dievų patarimo, aukodavo aukas, pranašaudavo ateiti. Šventieji ažuolynai buvo savotiški kulto centrai, lyg šiuolaikiniai maldos namai. Istoriniuose šaltiniuose rašoma, kad Žemaitijos pusėje augo ažuolas, prie kurio žmonės atlkdavo tam tikras apeigas. Netoli ažuolo gulėjęs didelis akmuo. Čia taip pat stovėjo iškelta aukšta kartis – maždaug 8 sieksnių (~17 metru), ant kurios buvo ištemptas ožio kailis. Virš to kailio buvo pritaisytas didelis įvairių javų ir žolių kuokštas. Atėjęs senas vyras, vadinas vaidiluciū meldesi paėmęs kaušelį į rankas. Po maldos visi susiėmė už rankų, šoko aplink ažuolą ir kartą. Atliek šią ir kitas apeigas, visi susėdo aplink ažuolą bei akmenį, ir vaidi-

lutis pasakė kalbą apie jų kilmę, senuosius papročius, tikėjimą, paminėjo Žemyną ir Perkūną. Sakoma, kad žaibas arba Perkūnas i ažuolą niekuomet netrenkia. Medžio šakelėmis, po stogu, apkaišomos namų gegnės, kad griausmas (Perkūnas) netrenktų. Tačiau kartais aiškinama priešingai. Griaustinio metu nepatartina slėptis po ažuolu, nes Perkūnas gali trenkti į medį. Pastarasis aiškinimas galėjo atsirasti krikščionybės laikais. Pagony tikėjo, kad dievas Perkūnas dažnai nužengia į žemę, kad sužinotų, kaip gyvena žmonės. Kai kuriose sakmėse pasakojama, kad velnias po ažuolu slepiasi nuo supykusio dievaičio Perkūno.

Pasaulyje žinoma apie 600 ažuolų rūsių. Augalai priskiriami bukinų šeimai ir yra paplitę tik šiaurinėje Žemės pusrutulyje. Auga Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje, Europoje bei Pietryčių Azijoje. Lietuvoje rastos 2 savaiminės ažuolų rūsys, tai – paprastasis ir bekotis; dar dvi introdukuotos – pelkinis ir raudonasis.

Mokslinis augalo pavadinimas – *quercus*, kilęs iš keltų kalbos, išvertus reiškia gražus medis. Tuo tarpu lietuviško žodžio *ąžuolas* kilmė yra neaiški. Manoma, kad tikrasis – senasis indoeuropietiškas žodis, reiškiantis *q̄zuolq*, išnyko, nes buvo draudžiamas vartoti kaip ritualinis tabu. Remiantis kai kurių kalbų duomenimis, spėjama, kad žodis *ąžuolas* kadaise galėjo reikšti ne kokią nors konkrečią medžių rūšį, bet apskritai medį.

Medyne užaugę paprastieji ažuolai (*Quercus robur*) būna 30 – 40 m. aukščio. Jų lapija aukštai iškilusi, apyretė, o liemenys tiesūs, mažai šakoti. Kitaip

Nukelta i 5 psl.

AŽUOLAS

Atkelta iš 4 psl.

atrodė pavieniu arba atvirame plote (miškapievėje) augantys medžiai. Jų lajos plačios (daugiau kaip 20 m skersmens), dažnai netaisyklingos, rutuliškos, šakos drūtos, kreivos, liemenys trumpi, greitai išsišakoja į stambias šakas. Jaunų ažuolų žievė lygi, senesnių – retai, bet giliai suaižėjusi, stora (daugiau kaip 10 cm), labai kiepta, pilka. Žievėje randama nuo 5 iki 20 % vertingų rauginių medžiagų (tanidų). Geros kokybės ažuolo tanidai, nuo seno, naudojami įvairioms odoms išdirbtii. Iš ažuolo žievės daromas nuoviras turi sutraukiančią, antiseptinių savybių, kurios pritaikomos šiuolaikinėje medicinoje. Juo gydomi įvairūs uždegimai, stabdomas kraujavimas iš skrandžio, gydomos kai kurios odos ligos, taip pat plaunamos prakaituojančios kojos. Ažuolo žievės ekstraktu dažomi audiniai gelsva, žalia, tamsiai ruda arba juoda spalva.

Medžio lapai netaisyklingai plunksniškai skiautėti. Jais taip pat galima dažyti audinius bei vilnų juoda spalva. Seniau, Skandinavijos šalyse, iš ažuolo lapo galų (iš išaugų) buvo ruošiamas rašalas.

Ažuolas präzysta ankstyvą pavasarij. Vyriški ir moteriški žiedai išskleidžia skirtinges formos žiedynuose. Geriausiai matomi ilgi, svyrantys žirginiai – vyriški žiedynai. Moteriški žiedai yra mažesni, kolbutės pavidalo, šakelių galuose. Medžio žiedus noriai lanko bitės, kurios renka žiedadulkes. Kai kada, palankiais metais, moteriški žiedai išskiria nektarą.

Ažuolo vaisius – gilę. Liaudyje dar vadina

Perkūno ašara. Joje yra 2 – 4 % riebalų, 4% baltymų ir 50% angliavandeniu. Tai puikus maistas miško žvėrimi ir paukščiams. Žmonės giles renka po pirmųjų šalnų. Iš jų verda savotiško skonio gilių kavą. Kai kurie tyrinėtojai mano, kad pirmoji, Vidurio Europos gyventojų, duona, taip pat buvo iškepta iš ažuolo gilių.

Ažuolo panaudojimas žmogaus buityje yra be galoplatus. Visko net neišvardins.

Lietuvoje auga dvi pa-prastojo ažuolo formos: ankstyvoji ir vėlyvoji. Jos skiriasi lapų skleidimosi, žydėjimo bei lapų kritimo laiku (maždaug 2 – 3 savaitėmis). Ažuolas lapus meta vėlai rudenį. Kai kurių medžių parudavę ir sudžiuvę lapai lajoje išsilaiako iki pavasario. Ši savybė yra paveldima, bet nepriklauso nuo medžio fiziologinės formos.

Nors ažuolas yra lietuvių tautinis medis, tačiau dideliais, vešliais ir senais ažuolynais mūsų kraštas pasigirti negali. Per pastarajį tūkstantį metų ne kartą keitėsi šalies klimatas ir nuolat intensyvėjo žmogaus ūkinė veikla. Sie veiksnių labiausiai įtakojo Lietuvos ažuolynų sunykimą. Rytų Lietuvoje, kur vyrauja nederlingi, rūgštūs ir smėlingi dirvožemiai, ažuolai dar retesni. Čia esančios gamtinės salygos nepalankios išdižiam ir reikliam Perkūno medžiui.

Ažuolai – šviesamėgiai, plačialapiai medžiai. Liaudyje sakoma, kad ažuolas auga su kailiniais, bet nemégsta kepurės. Posakio paaikiimas yra labai paprastas. Medyne augantys medžiai nepakenčia

Darbuotojų ekskursija.

pavésio iš viršaus. Jeigu ažuolui trūksta šviesos, jis negali suformuoti normaliai lajos ir išsaugti aukštaūgiu medžiui. Toks ažuolas lieka arba poniškyje, arba visai sunyksta. Vaikštinėdami po ANP pušynus dažnai matome jaunus ažuoliukus, augančius kartu su miško krūmais (poniškyje). Abiemis medžiams – ir pušiai, ir ažuolai, reikia tiek pat šviesos, tačiau nederlingame grunte i viršu greičiau prasimuša pušis.

Todėl ažuolui belieka tenkintis tik antraeilė – poniškio vieta. Dar viena svarbi sąlyga šiam grāžiam medžiui normaliai augti ir vystytis yra gruntu vandens lygis. Ilgai žemės paviršiuje užsilankantis vanduo taip pat kenkia miško galiūnui. Ažuolas sparčiausiai pradeda augti tada, kai susiformuoja gera šaknų sistema. Pradėjus medžiui dereti augimas į aukštį sulėtėja, tačiau dar tēsiasi iki 150–200 metų. Drūtėja iki pat amžiaus pabaigos. Paprastasis ažuolas – ilgamžis medis. Gyvena apie 500 – 600 metų, o neretai iki 1000 metų ir ilgiau.

ANP teritorijoje, prie Ginučių kaimo, tarp Asėko ir Linkmeno ežerų, žaliuoja nedidelis Ginučių ažuolynas. Miškininko akimis žiūrint, šis medys

nas nėra labai vertingas, tačiau parko gamtinei įvairovei labai svarbus. Tarp retai augančių medžių yra nuostabios natūralios pievelės, kuriose visą vasarą žydi dešimtys retų ir apyrečių augalų. ANP, taip pat auga pavieniai seni ažuolai – gamtos paminklai, tai – geriausiai žinomas ir labiausiai lankomas Trainiškio ažuolas, mažiau žinomi Varniškių Kaltanėnų, Kretnionų ir kt.

Lietuvoje labai retas, tik Lazdijų rajone rastas, bekotis ažuolas (*Quercus petraea*) nuo paprastajo ažuolo skiriasi ilgesniais lapkočiais ir bekotėmis gilėmis. Už savo plitimo ribos, per tūkstantį kilometrų i šiaurės rytus, nuklydės medis yra unikalus ir egzotiškas gamtos elementas. Bekotis ažuolas, kaip reta augalo rūšis, išrašytas į LRK.

Žmonės, besidomintys ir pripažįstantys bioenergetinę mediciną, nepataria sergentiems ar po sunkios ligos sveikstantiems žmonėms eiti pasivaikščioti į seną ažuolyną. Šis medis skleidžia labai stiprią energiją, kuri jautri ar silpną žmogų gali paveikti neigiamai: sukelti liūdną, slogią nuotaiką. Tuo tarpu stiprus žmogus iš ažuolo gali pasisemti dvasios stiprybės ir įkvėpimo darbui. Juk ne veltui sakoma, kad ažuolas yra stiprių žmonių nugalėtojų medis.

Asta SURVILAITĖ

ANP teritorijos proistorija

Labai tolimai pirmųjų žmogaus pėdsakų epochai pažinti reikia gerai žinoti geologiją, paleontologiją ir antropologiją. Vėliau baltų proistorei - santykiams su kaimynais - nustatyti - sėkmingai pagalbon ateina kalbinė ir iš dalies etnografinė medžiaga.

Kai poledyniniame periode (6800-5600 m. pr. m. e.) klimatas smarkiai atšilo, keitėsi augalų ir gyvūnų pasaulis. Žmogui gyventi pasidarė įmanomesnės sąlygos. Iš pietų atkeliao vis didesni žmonių būriai ir įsikūrė laikinose buveinėse, stovyklaudami prie upių, miškų ir ezerų. Pavieniai ir atsitiktiniai radiniai rodo, kad dabartinėje Aukštaitijos nacionalinio parko (toliau ANP) teritorijoje žmonių gyventa jau IX-VIII tūkst. pr. Kr. Šiaurinėje ANP dalyje prie Kretuono ežero tyrinėtose Narvos kultūros gyvenvietėse rasta ne tik smailiadugnių puodų šukiu, bet kaulinių bei titnaginių įrankių, tinklų plūdžių iš medžio žievės, taip pat įvairių medinių dirbinių. Kirdeikių apylinkėse randama III-o tūkst. pr. m. e. gyventojų pėdsakų. Rastieji žmonių kaulai rodo čia gyvenus europidus.

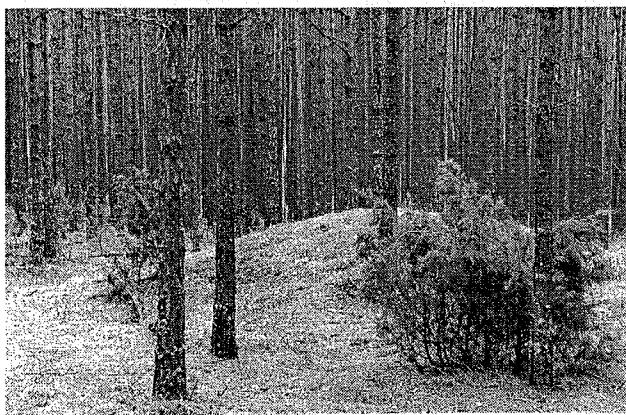
Gausus ir įvairus maistas leido žmonėms gyventi vienoje vietoje dešimtmiečius ir šimtmiečius. Jų buitis taupo patogesnė, o inventorius - įvairesnis. Vėlesni archeologiniai duomenys liudija Narvos ir Nemuno kultūras buvus artimai giminingas. Todėl spėjama, kad čia gyvenę galėjo kalbėtis artimomis šnektomis (tarmėmis). Vėliau šiomis vietomis keiliavo finougrų gentys, bet jos nepaliko žymesnių pėdsakų. III-o tūkst. pr. Kr pabaigoje, II-o pradžioje prasideda svarbūs etniniai

pasikeitimai, pokyčiai ūkyje. Čia atėjo gyvulininkystė ir žemdirbystė besiverčiantys indoeuropiečiai - Virvelinės keramikos kultūros žmonės. Per keletą šimtmiečių ši kultūra susiliejo su Narvos ir Nemuno kultūromis ir sudarė prabaltus. Nuo bronzos amžiaus prabaltų gyventa teritorija pamažu pradeda išsiskirti savitais materialinės kultūros bruozais, mirusuju laidojimo papročiais - plito pilkapiai su koncentruotais akmenų vainikais. Geležies

vyko genčių persigrupavimas, susidarė pirmosios genčių sąjungos. Tuo metu vyko ir visuomenės organizacijos formų transformavimasis. Šiame laikotarpyje yra apčiuopiamas nomadinės ir matriarchalinės visuomenės organizacijos formų susikryžiavimas. Iš vienos pusės praduose ryškėjo nomadiniai arba klajokliniai pėdsakai, kur tėvo persvara yra ryški, palikimas pereina sūnui, pagrindinis maistas yra pienas ir mėsa (nes jiems ne-

bet daug lietuvių religijos, meno ir tautosakos apraiškų rodo tai buvus. Visos baltų gentys iš senų senovės buvo pagoniškos, pasižymėjo archaiškais bruozais, tad senovės tyrinėtojai lietuvių religijai, kaip ir kalbai (artimai sanskritui) skiria didelę reikšmę. Iki šių dienų išlikusi liaudies meno simbolika, folkloras, papročiai duoda galimybės šiek tiek apie tai žinoti. Religija reiškėsi ne antropomorfiškų stabų garbinimu, bet nuo gamtos neatitrūkusiu objektu ir reiškiniu įdvasiniu. Žmogus jautė savo priklausomybę nuo gamtos, todėl nebuvó daroma griežtos ribos tarp žmogaus, gyvūnijos, augmenijos ir judančių dangaus kūnų. Žmogus buvo įsisamoninės, jog jis apčiuopia paslaugingai alsuojančią gyvybės jėgą - nuo jos priklausė dangaus kūnų sukimasis, visoks gyvių augimas (tame tarpe ir žmogaus) bei keitimasis (gimimas, mirimas, atgimimas). Šventais buvo laikomi kai kurie medžiai, ugnis. Gyvybės jėga atsinaujina dėl dviejų polių šaveikos. Perkūnas skatino ir vaisino Žemės polių, Žemė-Žemyna gimdė motiną gyvybę ir dėl to buvo šventa. Tuo būdu religijoje jaučiami du pradai: nomadinis ir matriarchalinis. Vėliau Perkūno ir Žemynos polių kultas ypatingai išryškėjo (kai lygiavertės igijo matriarchatas ir patriarchatas). Tradicines apeigas atlikdavo seniūnias arba šeimos galva. Nesant išvystytos žynių hierarchijos, nebuvó griežtos tikėjimų reglamentacijos. Apeigos vykdavo šventose, neliečiamose vietose - iki mūsų dienų jos atėjo vietovardžių pavadinimais.

Nukelta i 7 psl.

Pilkapis miške.

amžiaus pradžioje klimatas gerokai atvėso, pasidarė drėgnesnis, gausiai paplito mišrūs ir spygliuočių miškai, gyvulininkystė tapo dar labiau priklausoma nuo žemdirbystės, nes pailgėjus žiemoms reikėjo daugiau pašaro. Žmonės darėsi sėsesni. Gyvulininkystė, žemdirbystė pradėjo teikti didžią dalį maisto, medžioklę, žvejyba liko šalutinių verslai. Lingvistų nuomone, apie I-o tūkst. pr. Kr. pirmąjį pusę ir vidurių baltų prokalbė suskilo į kelias tarmes, kalbas. Baltų - aisiačių gyventame plote susidarė kelios giminingos kultūrinės sritis.

I-asis m.e. tūkst. yra žymių ūkinį ir socialinių pasikeitimų laikmetis: iro pirmykštė bendruomenė,

ANP teritorijos proistorija

Atkelta iš 6 psl.

mais, kurių šaknis yra "alk" arba "švent", pvz.: Alkakalnis, Alkupis, Alkmiškis, Šventupis, Šventežeris. ANP teritorijoje gausu tokį vietovardžių, vienas iš geriausiai apžiūrimų Alkakmenių yra netoli Lygumų kalno.

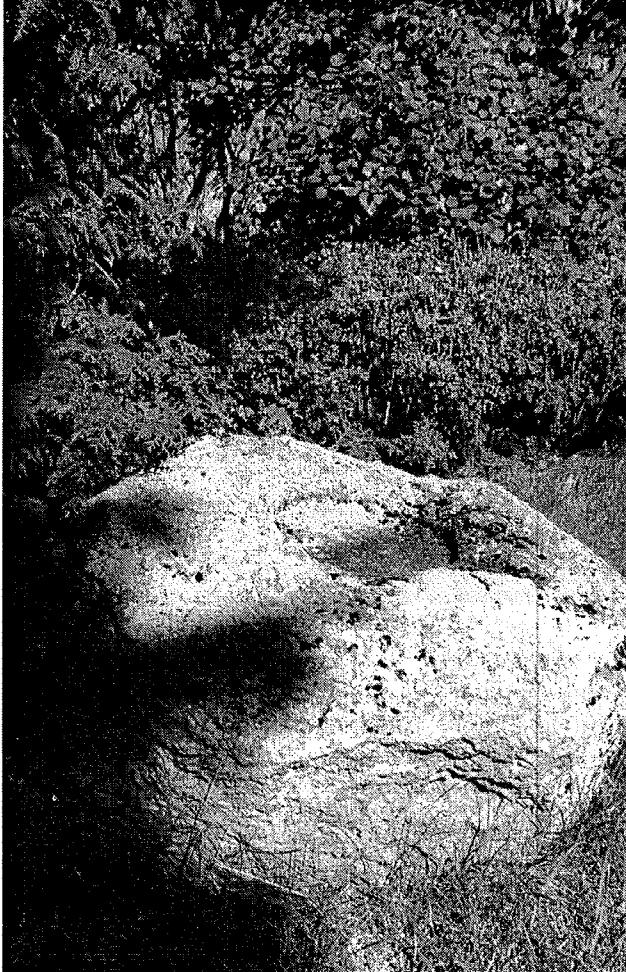
Pradėjus sésliai gyventi, išplitus lydiminei žemdirbystei ėmė kurtis įtvirtintos piliakalnių sodybos. ANP teritorijoje esantis Linkmenų, Giniūčių, Papiakalnės bei Reškutėnų piliakalniai atstovauja tokio pobūdžio I-o m.e tūkst. dariniams. Gyvenamieji ir ūkiniai pastatai iki I-o tūkst. paskutinio ketvirčio buvo stulpinės konstrukcijos, vėliau ēmė plisti ir suręsti pastatai. Ēmė formuotis gimininė-teritorinė bendruomenė: genčių sąjungos. V-VIIa. genčių sąjungą sudarė kelios giminingsos gentys, o atskira gentis liko kaip teritorinis vienetas – žemė (teritorija jungianti didelę ar kelias mažas lauko bendruomenes ir keletą kaimų). Taip burtis skatino susirėmimai su artimesnėmis ir tolimesnėmis gentimis, kiti išorės priešai. VI-VII a. baigė skilti rytų baltų prokalbė, susidare tarmės. IX-XIVa. rašytiuose šaltiniuose jau minimos atskiro gentys. Spėjama, kad dabartinėje ANP teritorijoje apie Xa. buvo triju žemė - Nalšios, Selių, Deltuvos paribiniai. Tai galima atsekti paanalizavus vietovardžius, pvz., Sėlos miškas ir kt. Nemuno aukštupio-vidurupio dešinės kraštas ir beveik ištisai Neries baseinas su Šventaja sudarė Aukštaičių žemės pagrindą (Aukštaičiai atsikovojo Padauguvio Sėlą-dabar Ignalinos raj.). Šias

žemes jau nuo XIa. rusų metraščiai vadina "Litva". 1009 m. Kvedlinburgo analuose pirmą kartą paminėtas Lietuvos vardas. Kronikininkui Dusburgui taip pat pažįstami aukštaičiai "Austechia", 1322m. minimi LDK kunigaikščio Gedimino sutartyje su Li-vonija, buvo gryna geografinis žemės pavadinimas.

XI-XIIa. iš esmės pasikeitė baltų genčių aplinka - susiformavo feodalinė Rusia ir Lenkijos valstybė. Baltus iš pietų ir rytų supo feodalinės, krikščioniškos valstybės. Tai turėjo didelę įtaką genčių visuomeninių santykų raidai. Manoma, kad seniausia klasinė visuomenė Lietuvoje buvo feodalinė. Lietvių tautos branduolių sudarė lietuvių ir jų vakarinių kaimynų - aukštaičių genčių sąjunga (politiniai įvykiai vėliau privertė prisijungti ir žemaičius). Ši laikotarpį ANP teritorijoje įamžina Rėkučių ginybinis pylimas ir kelias. 1065 m. rusų kronikose minimi su šia vieta susiję įvykiai, kalbant apie rusų ir Nalšios žemės lietuvių kovas prie Breslaujos ir Polocko. Šis kelias jungė vakarų ir centrinę Europą su rytų Europa, ējo per Vilnių, dabartinę Pabradę-brastą, Vidžius, Drūkšių pilį, Daugpilių Rygą, o kita šio kelio atšaka nuo Drūkšių suko į Breslaują ir toliau į rytus - Polocką, Smolenską, Maskvą. Trečia atšaka ējo į šiaurę - Pskovą ir Didžią Naugarduką. Čia vykę įvykiai vėliau turėjo įtakos visai Lietuvos valstybei. I turėjančias aukštaičių žemes pradėjo veržtis krikščioniškų šalių feodalai. Kronikose atsirado daugiau žinių apie mūsų kraštą. Jose daug ir ANP teritorijo-

je esančių vietovardžių per kurias žygavo kalavijuociai. Žemėj kunigaikščiai (spėjama, kad tai buvę žyniai) savo pilyse laikė karluomenės būrius apsigynimui, tarpusavio karams, dalyvaudavo ir jungtiniose žygiose. Volynės metraš-

tis žemėj riboms ir jų valdytojams, tapo lietuvių gyvenamųjų vietų jungimosi centru ir tuo pačiu tautybės susidarymo branduoliu. Aukštaitijos dalis tarp Nemuno vidurupio ir Neries buvo feodališkai daug pranašesnė. 1251 m. Mindau-

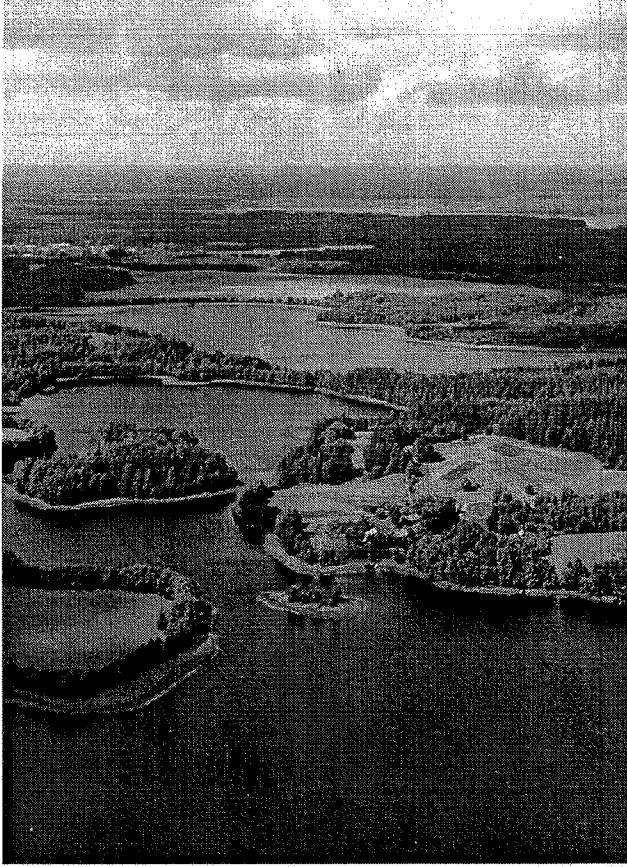
Velnio pėda. Reškutėnai.

tis 1219 m. pasakoja apie pirmą bandymą siekti jų santarvės. Šiame dokumente tarp vyresnių minimas Mindaugas, pasakoja-ma, kad jis išžudė savo varžovus. 1236 m. jau minima "Mindaugo Lietuva". Lietuvos vardą gavo kraštas, kuriamė aicių-baltų genties žmonės patys save ar kiti juos vadino lie-tuviais. Ta teritorija, kurioje dabar yra ANP, keičian-

gas sutiko apkrikštysti Lietuvą ir pajungti ją bažnyčios valdžiai, buvo karūnuotas ir pripažintas Lietuvos karaliumi. Švenčionyse buvo Mindaugų dvaras. Gal todėl vėlesniais metais Rėkučių ginybinį pylimą kirtęs kelias įgavo Mindaugo kario-nio-prekybinio kelio pavadinimą.

Dalia SAVICKAITĖ

NAUJAS TURISTINIS

Aukštaitijos nacionalinio parko kultūrologė D.Savickaitė paruošė naują ekskursinį maršrutą - ji pasirinkę susipažinsite su pietine parko dalimi, kurios didžioji pusė jau Švenčionių rajo ne. Tai maršutas, orientuotas į istorinių-kultūrinių šio krašto pristatymą.

Kelionė prasideda Palūšėje, kur kelionės vadovas pristatys Jums Aukštaitijos NP ypatumus, istoriją, parodys akmens amžiaus būsto gyvenvietę, pilkapio ekspoziciją, medinės architektūros paminklą – Palūšės bažnyčią, papasakos apie pirmosios lietuviškos operos "Birutė" autorius M. Petrausko šeimą, kaimelio istoriją, tautinės sudėties ypatu-

mus, amatus. Čia veikiančioje tautodailės paroduvėlėje, turizmo centro registratūroje, ANP informaciniame centre galite išsigyti svevyrų bei informacinės literatūros atminimui. Tokiai keliais suka link Šakarvos, kuri garsėja kalvystės tradicijomis, Linkmenų seniūnijos su įdomia istorine praeitimi, unikalaus Kaltanėnų miestelio urbanistinio komplekso. Pakeliui į Švenčionėlius sužinosite apie šio krašto gyvenimą besikeičiančių – lenkų, rusų – valdžių metu. Švenčionyse apsilankysite "Nalšios" muziejuje, kur muziejaus darbuotojų pagalba pražingsniuosite Napoleono keliais, įžengsite į šiu žen-

MARŠRUTAS KVIEČIA

mių prieistoriję. Muziejus kaupia istorijos, gamtos, archeologijos, amatų, verslų ir buities eksponatus. Jau prieš trejetą metų muziejuje buvo sukaupta 52000 eksponatų. Kiek pavažiavę asfaltotu keliu įsuksite į kaimo žvyrkelį. Šone paliksite Senają ir Naujają Pašaminę, garsėjančias tuo, kad čia buvo pastatyta pirmoji Rytų Lietuvoje bažnyčia, kalbésime apie unikalų šio krašto verslą - sielininkystę, šiose apylinkėse gyvenantį medžio meistrą A.Jakštą, poetą B.Mackevičių, skulptorių G. Jokūbonį. Apsilankysime Reškutėnų mokyklos muziejuje, kur, Jums pageidaujant, galima bus pasižiūrėti, kaip buvo audžiama senosiose močiucių staklėse. Šiame muziejuje galima paliesti senuosius buities rakanlus, keturkampes vargonų dūdas, cimbolas, kankles, kerdžiaus ragą. Vyžos, naginės primena baudžiavos laikus, medpadžiai - pokario. Gyvenimo prasmę padeda suvokti sakralinę ir Sibiro tremtinių muziejaus ekspozicija. Reškutėnai - geografinė teritorija, kur nuo ankstyvųjų amžių, kai tik formavosi baltų gentys, apsigyveno būtent lietuvių gentis, kuri už didžiojo Rėkučių gyveninio pylimo ribojosi su séliais. (Dabar Ignalinos rajonas ribojasi su Švenčionių.) Baltų prieistoriję prasidėjo prieš trylika tūkst. metų, kai čia

pasirodė pirmieji šiaurės elnių augintojų būreliai. Čia keliaudami susiduriame su taurios kultūros praeitim, prasmingu, sudvasintu gyvenimu. Kretnuono apyežerėse archeologai rado daug unikalių akmens ir žalvario amžiaus radinių. Dažnas ju - senesnis už Egipto piramides. Vienas reikšmingiausių archeologijos mokslui pastatų aptiktas prie Kretnuono ežero. Tai pusiau žeminės tipo pastatas iš ankstyvojo mezolito laikotarpio. Jis buvės 6 m ilgio su ieiimu-koridoriumi. Pastato viduje kūrentas židinys. Maginiams veiksmams atliki užtekdavo simbolio: pvz., elnių atvaizdus ant krūtinės ritualų metu pasikabindavo prie Kretnuono ežero gyvenę žyniai. Rėkučių miške - Karaliaus Mindaugo gyvybinės sienos pėdsakai. Greta - didžiausias Lietuvos pilkapis, kurį archeologas A.Girininkas vadina Lietuvos nekropoliu. Šiose vietovėse ir archeologinė retenybė - polinė gyvenvietė. Visa tai šiomis dienomis po truputį atidengiama neprofesionalaus lankytojo akiai. Jeigu dar turime laiko ir norime pasigrožeti, pažusti Aukštaitijos kalnų bangavimą užlipkime į Lygumų kalną ties Vajuonio ežero pietiniu pakraščiu. Šio kalno pädėje, ties Akmeniškių kaimu dar vienas senus laikus menantis reliktas – senoji mūsų protėvių

Nukelta i 9 psl.

NAUJAS TURISTINIS MARŠRUTAS KVIEČIA

Atkelta iš 8 psl.

Šventoji vieta - alka. Šios vietovės įdomios ir gamtiniai požiūriu. Kretuono ežero kraštovaizdžio (Žemaitiškės pievos) ir Kretuonykščio telmologinis draustiniai įtraukti į tarptautinį PST (paukščiams svarbių teritorijų) sąvadą, norint išsaugoti unikalių paukščių perimvietes. Kretuono ežere ir Paukščių (dar vadinama Didžioji, Pilkoji) 19 ha saloje jau ankstyvą pavasarį iki rudens kiek akys beaprēpia - paukščiai. Jie skraido, sklando, nardo, bėgioja. Tai įvairios antys, griciukai, rudagalviai kirai, raudonieji tulikai... Besidomintiems ornitologija ir norintiems nekenkti gamtai, įroštas stebėjimo bokšteliis.

Apvažiavę ir apvaikščioję šią sakrališką teritoriją - vėl į autobusą ir suksime į asfaltuotą kelią jungiantį Vilnių su Ignaliną. Pakelui apžvelgsime ledynų kelius šiame Lietuvos pakraštyje, pasigrožėsime jų slinkimo ir tirpimo paliktais pėdsakais. Keliaudami kalbėsime apie šių žemių geografines ypatybes (pvz., netoli, kelio dešiniajame šone liekančiose teritorijose yra Kalninių Lepšių ir Kloninių Lepšių kaimai. Kalninių Lepšių liepa auga 273 m virš jūros lygio, o priešais plytintis Ceikinių duburys yra 120 m žemiau. Šalia Nevaišių kaimo - auksčiausia šioje Lietuvos dalyje viršukalvė, o šalia jos esančio mažyčio

ežerėlio - vandens paviršius net 227 m aukšciau nei jūros.) Įdomios ir kaimelių į kuriuos nurodo rodyklės iš pagrindinio kelio istorijos: Ceikinių, Biečiūnų... ir kt. Ir štai nuo kalvos jau šviečia naujos Ignalinos bažnyčios bokštas, modernios katilinės kaminių. Iš čia ypač gražus vaizdas tamsiu paros metu, kai pakalnėje sužimba miesto žiburiai. Ignalina - su geležinkelio Vilnius-Sankt Peterburgas užaugęs miestas. Bene įdomiausia tame - vienintelė tokia miestelio užstatymo schema (panašiai bandė statytis Kaunas). Etninės kultūros centre nuolat veikia įdomios parodos, suvenyrų parduotuvėlė "Kuparėlis", rajono turizmo informacijos centras. Netoli nuo šio pastato ir prijati J. Grundos galerija "Skaptukas". Jums pageidaujant galima su jos savininku tartis ir bandyti stebeti, kaip gimsta vienas ar kitas medžio darbas, o gal net patiemis pabandyti.

Ir vėl į Palūšę: pro Gavį, paslėpusi Napoleono lobius, pro skulptūrų taką pasakojanti šio krašto padavimus... į Ignalinos viešosios bibliotekos Palūšės filialo muziejeli, pasakojanti šlovingas šio krašto žmonių istorijas.

Ši maršrutą galima trumpinti - neužsukti į Švenčionėlius, Švenčionis, o tiesiog pravažiaus Kaltanėnus, už Žei-

menio ežero sukti į šoninį keliuką ir taip greičiau patekti į istorines, sakraliasias lietuvių žemes.

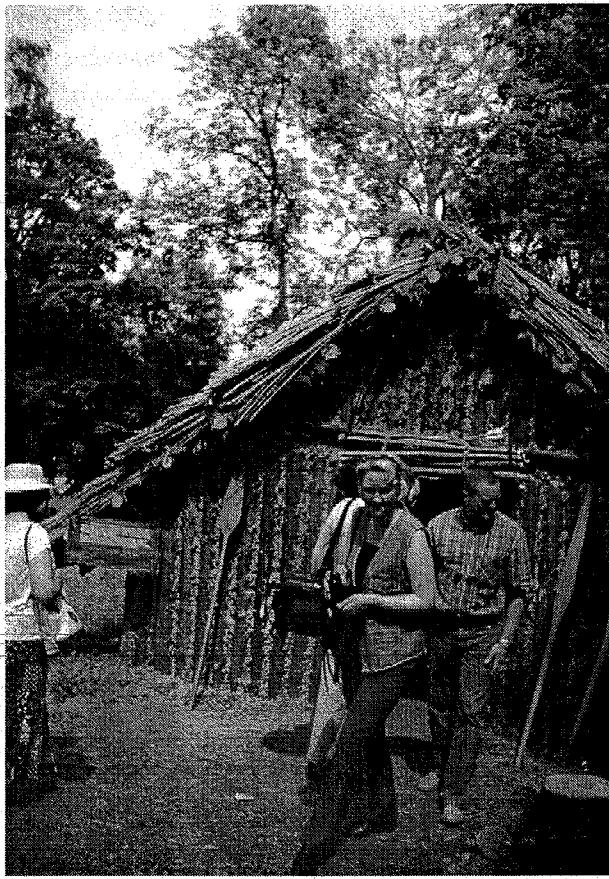
Šiuo maršrutu galima keliauti net dvi dienas - vieną ankstyvą rytą paskirti paukščių stebėjimui iš bokštelių, o, siekiant geriau suvokti krašto savitumą, dalį maršruto keliauti pėsčiomis. Turizmo centro "Palūšė" darbuotojai gali pasirūpinti, kad pusiaukelėje, o jei sustosite nakvoti - vakarop Jūs prielaužo būtumėte pavaišinti kulinarinio paveldo patiekalais (pvz., žuviene), vakaro metu Jums grotų šio krašto muzikantai. Jų galimybų ribose ir su-

krauti Jums lauknešelį kelionei pėsčiomis, o jei atvykote visuomeniniu transportu - paieškoti autotransporto vietoje.

Besidomintieji ornitologija, ypač miestų mokyklų moksleivai galiai užsisakyti išvykas su palydovu į paukščių stebėjimo vietoves aktyviuoju jų migracijos metu. Nakvynei apsistoti galima turizmo centre "Palūšė".

Dėl atskirų paslaugų ir kainų reikia tarsi su turizmo centro darbuotojais šiame laikraštyje nurodytais adresais ir telefonais.

TC "Palūšė" informacija

VOLUNGE

Leonas ŠIDLÀ

KAIMO KRONIKOS

DĒDĒ AMERIKONAS ARBA VILIM ŠIORLAK DABIL ES

Tėsinys. Pradžia Nr.3(75)

Ir štai dvidešimčiai metų praėjus,
Sugrįžti tu namo kaip Odisėjas.
Taigi, vieną ryta jau įdienojus
Lineikai pakinkytais kumeliu su
džengais
Prie kiemo vartelių sustojus,
Su skrybėle, pilku kostiumu
apsvilkys,
Išgėrys, nes kojas vos vilkys,-
Matyt nepraradęs gero ūpo.
Svyruodamas pasakęs "supa",
Ir uždainavęs: "Séjau rūtu,
Séjau métu, séjau lalijalį,
Séjau savo jaunas dienas,
Kaip žalių rūtelį..."
Ikėlei savo koją tu,
I gintajį pirkelį.
Nors tai įvyko po dvidešimties
metų,
Pakito čia kas nors ar ne?
Girtam tau nesimato,
Nes tu kasdieną vis "išilęs"
Akis arielka užsipylyęs...
Na, o atvykus tau tok
Sujudimas prasidėjo,
Nes ir važiuoti ir pėsti,
Vis pas tave važiavo, éjo...
Kas pasiskolint pinigų,
Kas gauti "rodą",
O kiti šiaip sau, iš smalsumo,
Pasižiūrėti iš arčiau,
Kaip tas amerikonas atrodo?
Po vakarykščios "pasitaisius"
Visi tau buvo broliai,
Už stalo buvo sodinami,
Girtuokliai, vagys, bagočiai ir

varguoliai.
Liūdnai, oi liūdnai baigësi
Tas tavo nepertraukiamas
gérimas
Kaip laukti to ir reikėjo,
Émę ir prasidėjo... proto
aptemimas...
Baltoji karštligė prie tavęs
"pristojo"
Vaidenos utélés, apykakle jos
"šliaužinėjo".
Amerikos automobiliai kelią tau
"pastojo"...
Daug visokių baisybių ir
keistybų
Tavo akys "matė" ...
Pagaliau tave "uzkratė" ...
Tu gulėjai priblokštasis, praradęs
sylą,
Kol buvo atvežtas iš Utenos,
Tau daktaras Svyla.
Po jo gydymo tu pagijai,
Nes be pertraukos miegojės
Dvi savaites-išsipagiriojai.
Po to, kai tavo protas jau buvo
prašvites,
Nusipirkai tu pusvalakį žemės.
Broliams po arkli, vežimą,
Visus pakinktus, pavalkus, šlajus-
Tuo ir pasibaigė tavo
dovanojimų vajus...
O tuo laiku kaip tyčia statyt
pradéta,
Naujos, klebono J.Breivos
i kurtos
Kirdeikių parapijos bažnyčia.

Klebonas tave pasikviečia
I "ožio ragą" riečia.
Pusbonki pastates rėkia:
"Bagotas amerikonas esi,
Bažnyčios statybai aukoti tur!"
Tu sutinki, čia daug nesispyrojį,
Gal penkis tūkstančius litų
Bažnyčios statybai pakloji.
Už tai tave kaip didelį poną
Per pamaldas ant tau skirto suolo
Sodina artimai prie vargono šono.
O be to pas tave skolintojai vis éjo
ir éjo

Su vekseliais ir be jų skolinosi
Pinigus visi kas tik netingéjo...
Ir pagaliau taip atsitiko,
Kad pinigu jau nebeliko.
Gal ir nereikia čia priminti,
Nes patys skolintojai gerai žino,
Kad tū skolų ir procentų už jas
Jie nei mokejo, nei gražino.
Taigi gyvenimas tau tapo baisiai
striukas,
Tapai tu tokis, kaip Frankas
Krukas.
Tai tokia neganda tave ištiko,
Tik vekselių didelės šūsnys beliko.
Pirktaq žemę brolio ūkiui
atidavęs,
Tu vien žvejybai buvai atsidavęs.
Žuvis pardavęs centą prie cento,
Litą prie lito vis krauni.
Bet tik užtenka paragaut arielkos,
Ir viską prageri, kaip sakoma
"pramauni".
O po to vél sunkiai "sergi"
Ir ilgai, oi ilgai pagirioj.
Vél grižti į vėžes, kol koj
Pakiša tau arielka nelaboji.
Ivyksta permanentos šaly.
Ateina valdžia tendencinga.
Prie jos visokių "prajovų"
Ir tau nestinga negerovių.
Tavo ūkį valdo brolis, jo šeima,
Ypač gobši brolio žmona.

Nukelta į 11 psl.

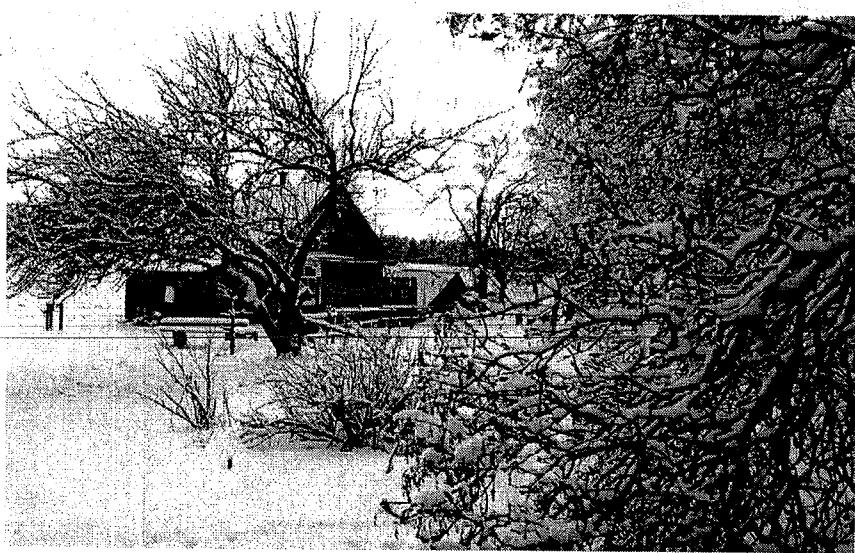
DĒDĒ AMERIKONAS ARBA VILIM ŠIORLAK DABIL ES

Atkelta iš 10 psl.

Vis kaupė, visokį turtą sau krovė,
Dėl tikslų tavo žemę užgrobt
Vos Sibiran tavęs neišrovė.
Tai šitoks buvo tau pakštasis
likimas.
Nuo Sibiro išgelbėjo tave
Tik į tėvų namus grįžimas.
O toliau pokaris liūdnas, kraupus
Kai dažnas pats nori lįsti į kapus.
"Atgaiva"-samagonas, dėl to
bravorai
Kiekvienoj pakrūmėj, kur
besidairai.
Taigi ir tu prie bravorų
Vis girtas šlitinėji,
Ragauji, patrauki, stiprumą vis
nustatinėji...
Išgéręs angliskais žodžiais,
Tokiaiš kaip Džyzus Kraist
Gadem, sanavabič, okei,
Alo. trūkej tu svaidais.
Jie skamba čia,
Kaip tolimas Amerikos aidas

Prasmės šių žodžių nieks nežino,
Nieks jų išversti nemégino.
Bet žmonės mègsta juos,
Kaip tu sakai- laikina,
Nes žodžiai šie juos juokina.
Taigi belieka dar pridurti,
Kad su dėde šie kalbos "turtai"
Čia iš Amerikos atėjo,
Tad Papiliakalnés kaimas
Labai "suamerikonėjo".
Nes žodžiai insišiurint,
Susaidė, baksas, hotas,
Amerikos lietuvių žargonai dyvini
Prigijo čia kaip "kultūra aukšta",
Ir tapo čia kaipo "zakonas".
Tik šioj vietovėje –
Kaip niekur niekada prigijo
žodžiai:
Gadem, yes, orait, šarap, one
more ir šiur.
Nieks nesupaisė amerikoniškų
Vardų ir pavardžių tarties
Ir rašymo taisyklių.

Tačiau "Amerikos mada" išgéręs
tu,
Susipažindamas
Prisistatyvai kaip: Vilim Šiorlak
dubel es.
Tai dideliu juoku
Čia būnantiems žibėjo...
Gi tavo pavardė-Vincas Sidla.
Amerikonai Vincas Sidless rasė,
O tarė Vilim Šiorlak dabel es.
Ir tuo žmonėms čia juoką darė.
Bet kaime tas žaidimas
Žmonėms labai patiko,
O "atlietuvinus" kaip Vilimas
Širlakas
Papiliakalnėj paliko.
Taigi savo žemiškose kelionėse,
Tu vandenę, ugnį praėjės
Vieną kart išėjai iš namų.
Išėjai tu į šalį iš kurios
nebegrižtama.
Lai tavo šviesi atmintis
Lieka nepamirštama...

Žodynėlis

Syla-jėga, Džyzus Kraist-Jėzus
Kristus, gadem-Dieve prakeik,
sanavabič-kalės sūnus, okei-
tvarkoj, alatrūkei, ala okei-viskas
tvarkoj, laikina-mègsta,
insišiūrint-įsitikinti, apsidrausti,
suraidė-draugija, baksas-déžé,
karstas, hotas(holtas)-paltas,
pimosaitė-kaklaraištis,
apendiksas, šiūšai-batai,
yes-taip, orait-gerai, šarap-
nutilk, užsičiaupk, one mone-néra
pinigu, šiur-tikras.

MŪSŲ DÍENOS

Palūšinių Šventė

Sausio 19-ają Palūšės bažnyčios parapijos aktyvas po mišių rinkosi susiejiman. Jo organizatoriai - Aukštaitijos NP direkcijos ir VŠĮ TC "Palūšė" darbuotojai jau buvo beišsigasta, kad nesulaiks svečių - toks sildumas lauke! O juk tie, kas šiandien puoselėja bažnyčią, dažniausiai vyresnio amžiaus žmonės.

Šio susiejimo intensija - lankstinuko apie Palūšės bažnyčios muzikinį gyvenimą pasirodymas. Tai leidinys gimės pačių parapijiečių iniciatyva, o tai šiandien, kai žmonės taip nuo visko pavargę, tikrai retas reiškinys. Šio lankstinuko

jų neturėjo. Kreipiausi į Palūšės parapijos kleboną A.Ulicką ir jis ši leidinuką parėmė 100 Lt, mielai parapijiečiams sutiko padėti ir Ignalinos seniūnijos seniūnas V. Rumbutis. Tam jis skyrė 150 Lt. Lėšos nedidelės ir lankstinukų nedaug - 100 vienetų, bet parapijiečiai sakė, kad jiems ir artimiesiems užteks, o aš savo ruožtu atitariu, kad atsiradus rėmėjams jo leidimą galima pakartoti, ir savikaina tuomet sumažės, o juo galės grožėtis ne tik parapijiečiai, bet ir visi atsilankantys bažnyčioje. Šio lankstinuko "gimimas" įdomus nuo pradžios iki paba-

nių iniciatyva, bet ir įvairiomis atminimo dovanomis pamalonino aktyviausius parapijiečius, bažnyčios ir jos tradicijų

globėjus.

Šventės kaltininkas - bažnyčios choras, vadovaujamas M.Dzedzicko, - neliko skolingas - susirinkusiuju ausi paglostė savo atliekamomis dainomis. Šiam įvykiui jie paruošė "svietkas" dainas ir tik pabaigai sugiedojė porą giesmių. Stebėdama šiuos žmones vis galvojau - kodėl jie nesusiburia į bendruomenę? Interesai visų daugiau ar mažiau vienodi, nes kaimas gerbia senias tradicijas, papildomi pragyvenimo šaltinių iš čia atvykstančių ir daržininkystės, žvejybos. Regis ir dvasinis, ir materialusis pamatas visų panaušus. Gal trūksta informacijos apie bendruomenių veiklos privalumus? Tuo tikslu paprašiau darbo bendruomenėje patirtimi su palūšiniais pasidalinti tos pačios parapijos - Bēčiūnų kaimo Kvintų bendruomenės vadovą Oginską. Jis pasakė, kad pagrindinis tikslas - tradicijų gaivinimas, pagalba vienas kitam, bendrų kaimo interesu išreiškimas valdžiai, pagaliau galimybė gauti

pasirodymą aš laikau geriausiai pasisekusiu savo darbu 2002. Ir įvertinimą gavau didžiausią - žmonėms patiko mano anksstyvesni darbai, todėl atėjo pas mane ir patikėjo paruošti leidinuką apie juos. Tai ir įvertinimas ir begalinė atsakomybė prieš žmonių prisiminimus, juolab, kad ir lėšų šiam norui igyvendinti niekas iš pageidaujančių-

gos: jis spaudsintas "In-dros" spaustuvėje, kurioje dirba S. Maskoliūnas - apie 1960-uosius vargonininkavęs Palūšės bažnyčioje. Jo rankomis atlikti kompiuteriniai maketavimo darbai.

Susiėjimo metu parapijos žmones sveikino klebonas A. Ulickas, seniūnas V.Rumbutis, ANP direktorius A. Panavas. Jie ne tik džiaugėsi žmo-

Dalia SAVICKAITĖ

Jaunimas buriasi

Kovo 29-ą priė solidžių deputatų stotų įpratusi Ignalinos raj. savivaldybės posėdžių salė pasipuošė neįprasta publika - šurmuliavo geltonomis kepurėlėmis pasidabinęs jaunimas.

Tai net ne jaunimo centro aktyvas, o Ignalinos jaunuju gamtotyri-ninkų prieglobstje susibūrusi iniciatyvių, jaunų žmonių grupė iš Ignalinos, Anykščių, Salako, Zarasų, Suvieko. Šie 27 jaunuolių (13 iš Ignalinos), jų vadovai tądien visus pageidaujančius supažindino su darbais, kuriuos nuveikė įgyvendindami projektą "Jaunimo iniciatyvą ir aplinkos studijų centras".

Su šiaisiais jaunais, linksmais ir išradingais žmonėmis ignaliniečiai jau turėjo galimybės susitikti, kai pastarieji vykdė projektą "Stop, šiukslių invazija". Jaunimelis tą projektą vykdė su minimaliu vadovų įsikišimu. Tai buvo lyg pasirengimas, kolektyvinio darbo repeticija ruošiantis tądien pristatyto projekto įgyvendinimui. Projektą "Jaunimo iniciatyvą ir aplinkos studijų centras" rėmė ES programa "Jaunimas", Regioninis aplinkos centras, Aukštaitijos nacionalinis parkas, Ignalinos raj. savivaldybė. Šio projekto vadovai D.Snarskiene ir L.Stanaitis, organizacinio komiteto nariai T.Suško (buv. Vidiškių moksleivė), M. Šaboršinaitė (Ignalinos gimnazija), O. Jusis (buv. Ignalinos rusų m-los moksleivė). Pagrindinis šio projekto tikslas - ugdyti visapusišką, savo nuomonę gebantį atsto-

vauti, kritinį mąstymą išlavinus, tinkamai suvokiantį aplinkos subalansuoto (visapusiško, tolygaus) vystymosi principus, norintį ir gebantį dirbtį komandoje, žmogų. Išmokyti jaunuolius suvokti, kad ir silpniausias gali laimeti, jei pasitelkia i pagalbą kitus. Kiek supratau, šio jaunimo galutinis tikslas: visuomenės gyvenimo piramide pastatyti teisingai - smaigaliu i viršų, o ne sutiki su esama padėtimi. Projekto veiklos buvo formuojamos labai lanksčiai, todėl liko daug vienos jaunimo improvizacijoms. Veiklos ašis - penkiolikai metų iš ANP panaudai gautas Gi-nučių mokyklos pastatas, jo remonto darbai. Kitas svarbus uždavinys - darbas su organizacijos žmonėmis, kurių atranka, tinkamumas projektui buvo vykdomas rajonų jaunimo centrų pagalba.

Rezultatai džiuginantys - jaunimo ir profesionalių ANP statybininkų komandos pastangomis remontas ženkliai pasitūmėjo pirmyn. Bet tai tik stogas. Pats vertingiausias pasiekimas - pokyčiai žmonėse. Susiformavobūrys bendraminčių, būsimųjų laisvų europiečių, vykdytų apklausų metu sugebėjusių suvokti mūsų regiono žmonių susikaustymą. Jie tapo sugebančiais transformuoti tik popamokiniu moksleivių ugdymu užsiiminėjusių IJGtM į jaunimo iniciatyvų centrą, akumuliuojantį idėjas, suvokiantį estetinės, gamtinės, socialinės, ekonominės aplinkos priklausomybę viena

nuo kitos. Patvirtinus naujus nuostatus šis centras burs visus nuo 14-os metų iki kol širdis jauna. Veiklos perimamumą garantuos ir tai, kad organizacijoje jau bus pilnamečių, galinčių atsakyti už sudarytą. Ginučių mokyklos panaudos sutartį. Projekto vykdymo eigoje įgytas žinias Salake skleis R. Savickaitė, mokymų įtaikoje šventes ruoš švenčioniškė K. Nalivaiko, G. Bernatavičiūtė įgūdžius jau prietaikė anykštėnų stovykloje, savo gyvenamosios vietovės tvarkymą įtaikojo Linkmenų merginos.

ANP informacijos centro vedėjo L.Stanaičio ir biologijos mokytojos D. Snarskiene dalykinis bendradarbiavimas prasidėjo 1999 m. ANP vykusioje jaunimo gamtosauginėje konferencijoje. Vadovams vis žengiant šio darbo su iniciatyviu jaunimu keliu, reikėjo ir patiemis pasitempti. Jie naujų darbo metodų mokėsi su Lietuvos psychologais, dalijosi tolumojo ir artimojo užsienio kolegų darbo patirtimi.

Renginyje svečiavosi rajono meras B.Ropė, ES programos "Jaunimas" atstovė G. Tumosaitė. Pa-lankiai projekto vykdymo darbus vertino viešnia iš Vilniaus. Jaunimas pa-slapčia džiaugiasi, kad parvyko pateikti informaciją apie save, kad pradėjo nai-kinti visuomenėje tvyrantį neigiamą jaunimo stereotipą. Taip juos skatinė galvoti mero B. Ropės pa-stebėjimai, kad mokykla duoda žinias, bet neruošia gyvenimui. Meras šiame būryje pastebėjo besikau-piančią pilietiškumo, individualumo išryškinimo

patirtį. Kiek liūdniai rajono vadovas kalbėjo, kad anksti pradėjės reikšti iniciatyvas jaunimas privalo suvokti ir tai, kad šiandieninė pasyvi visuomenė už iniciatyvas baudžia. Reiks ne tik išmokti už iniciatyvą atsakyti, bet ir tempi įsipareigojimus, kurie dėl kartojimosi dažnai tampa pilka kasdienybė, pa-linkėjo visiems nepalūžti po atsakomybės slėgiu. Meras siūlė testi sekmin-gai pradėtą darbą, nesibaiminti, dėl jaunimo centro kaimynystės - jų užduotys kitokios.

O vėliau kiek pavėlavęs koncertas, saldžios padėkos rėmė-jams, sveikinimai ANP kolektyvui, tądien kaip tik minėjusiam įkūrimo 29-ąsias metines.

Klausiau savo kole-gos, šio projekto vadovo L. Stanaičio - kas šiandien būtų didžiausias ramstis šios veiklos užtikrinimui? Linas dėl jaunimo su-gebėjimo perimi šios veiklos "vadžias", jau ne-sibaimina, bet pasigenda vienoje vietoje koncen-truotas informacijos apie kitas rajono visuomenines organizacijas, jų vykdömus projektus - juk tai ga-limi partneriai! Kiekvie-nas visuomenės iniciatyvas skatinantis projektas, ne tik demokratijos mokykla, bet ir finansinės iplaukos į rajono biudžetą. Be bendraujant ir pafanta-zavom - gerai būtų jau šiandien žinoti mechaniz-mą, kurio pagalba būtų re-gistruojami į rajoną "at-vesti" pinigai. O tuo pačiu ir galimybė sužinoti, kiek naudingas bendrai rajono plėtrai vienas ar kitas pro-ektas.

Dalia SAVICKAITĖ

Mokėmės kultūrinio turizmo

Š.m. kovo 24-26 dienomis kultūros darbuotojų tobulinimosi centras visus suinteresuotus asmenis sukvietė Vilniun į seminarą "Kultūrinis turizmas". Tai itin aktuali tema, nes ES struktūriniai fondai numato gausiai finansuoti kultūrinę veiklą per šią prizmę. Šioje ES fondų nišeje finansavimo galimybę ras visi pageidaujantys senuosius architektūrinius statinius restauruoti ir pritaikyti turizmo reikmėms, saviveiklinių kolektyvų veiklą, renginius galintys paruošti turizmo verslo intensyvinimui. Tinkamai finansavimui paruošti projektai ne tik turtins rajonų kultūrinį gyvenimą, bet ir įgalins siekti finansavimo tinkamai šiam verslui infrastruktūrai paruošti: kelių, maitinimo įstaigų, nakvynės vietų kūrimą.

Seminaro dalyviai išklausė LR Kultūros ministerijos vyriausiosios specialistės I.Seliukaitės paskaitą apie paveldo integraciją į kultūrinį turizmą, apie šios veiklos struktūrą, valdymą ir rinkodarą kalbėjo Lietuvos turizmo biržos generalinis direktorius dr. K. Ambrozaitytė, Valstybinio turizmo departamento paslaugų plėtros skyriaus vedėjas G.Indriūnas pristatė nacionalinę turizmo plėtros programą ir jossantykį su kultūriniu turizmu, paanalizavo kultūros išteklius ir turizmo plėtros tendencijas, savo patirtimi kaip savivaldy-

bės kultūros institucijos skatina kultūrinį turizmą, dalijosi Molėtų raj. savivaldybės kultūros ir švietimo sk. vedėjos pavaudutojas G. Matkevičius, D.Varnaitė - kultūros vertybių apsaugos departamento vadovė - analizavo paveldosaugos ir turizmo institucijų bendradarbiavimo galimybes, praktinio darbo patirtimi dalijosi Šilutės krašto muziejaus direktorė R.Šikšnienė ir aš - Aukštaitijos NP kultūrologė.

Kadangi jau ne pirmą kartą dalyvauju panašią temą centre analizuojančiame seminare - galiu tik pasidžiaugti, kad jais susidomi vis daugiau savivaldybių kultūrinų institucijų atstovų. Pamenu, pirmisiais metais į jį buvo susirinkę turizmo informaciinių centrų vadovai, saugomų teritorijų kultūrininkai. O jie dirbdami savo tiesioginiame darbe ir taip neblogai susigaudo keliamų uždaviniių srautuose. Malonu ir tai, kad jau nestebimas ne susikalbėjimas -atsiranda bendras, tiek turizmo organizatoriams, tiek kultūrininkams suvokiamas terminų - prekė, produktas ir t.t. žodynas. Šiemet didžioji dalis dalyvavusių - muziejininkai. Jei visų jų norai "gyventi" muziejų ekspozicines temas īgaus "kūną", turizmo verslas, bendras bendruomenės intelektualumo lygis, muziejų finansai tikrai daug išloš.

Kadangi teko vesti ir

po seminaro vykusią diskusiją, buvau malonai nustebinta, kaip atskirų kaimų kultūrininkai stengiasi integruotis, sujungti savo meno kolektyvų veiklą su muziejine veikla, nebebijo skelbtis visų lygių informaciniuose leidiniuose ir jau ne vien atskiros bendruomenės, o ir turistaujančio vertintojo teismui pateikia savo kūrybą. Sveikintina, kad atsiranda bendras problemos matymas, idėjos, kaip tenkinti atvykstančio žiūrovo poreikį nakynei ir maitinimui, kaip į šią veiklą įjungti kaimo bendruomenes ir kelti jos pragyvenimo lygi. Turizmo struktūros darbuotojai, kurie galėtų padėti išspręsti daugelį būtinų problemų labai kritikavo kultūrininkų nenorą ruošti bendrus projektus. Kaimo kultūros darbuotojai - savo ruožtu - savivaldybių atsakingus darbuotojus, kurie vietoj to, kad pasirašytų po jų teikiamais projektais aukštesnėm instancijom, PHARE fondams, dažnai pasiūlo minimaliai paremti siūlomą veiklą iš biudžeto lėšų, kad tik nebūtų papildomo darbo kontaktuojant su intensyvaus darbo reikalaujančia struktūra. Labai gerai nuteikia Zarasų kultūrininkų patirtis. Jaunimui paruošę ir laimėję PHARE projektą jie ne tik atgaivino amatus, bet ir aprėdė saviveiklininkus nuostabiais rūbais, suintensyvino visą kultūrinę veiklą rajone, tad dabar nei savam, nei

svetimam nesigėdi pasirodyti. Apie tai, kad vienos tame rajone veikiančios struktūros: kultūrininkai, turizmo organizatoriai, saugomos teritorijos, privačios struktūros dirba pasikeisdamos informacija, paremdamos viena kitą, liudija ir VIVATTUR mugėi paruoštas bendras leidinukas, pristatantis visų struktūrų veiklą, renginių datas, paslaugas.

Seminare nesutikau ignaliniečių, nors, jei deklaruojame, kad rajono perspektyva-turizmas, tai šios žinios tikrai nebūtų pamaišiusios. Žvilgtelėjau į "Kultūros aktualijose" pateiktą dalyvavimo kursuose statistiką už pernai metus. Bendrame kontekste Utenos apskritis atrodo ne taip jau blo-gai. Ignalinos rajono savivaldybė pernai siuntė mokyti 24 žmones (gre-timuose rajonuose: Švenčioniu-46, Utenos-78, Anykščiu-38, Zarasu-23). Centro mokymuose iš Ignalinos rajono tik 1 asmuo atstovavo kultūros valdymo padalinius, 3 - kultūros centrus, 3 - bibliotekų vadovai.

Tokio pobūdžio seminarių ne tik suteikia taip trūkstamų teorinių žinių, įgalina pasikeisti praktinio darbo patirtimi, išmoko suvokti, kad profesionalumas - pati vertingiausia prekė, bet tai ir puiki proga Lietuvos vyriausybinių institucijų atstovus informuoti apie iškyylančias problemas, paieškoti tiesioginių sprendimo būdų.

**ANP kultūrologė
Dalia SAVICKAITĖ**

MŪSU ŽMONĖS

Ir naktimis šviesa dega

Kur Irena Čeponienė? - pasitarimas direktoriaus kabinete, pasitarimas saugomų teritorijų tarnyboje, Ignalinos, Švenčionių, Utenos savivaldybėje, seminaras dėl struktūrinių fondų išsavinimo, seminaras ekologinio švietimo temomis, seminaras..., susitikimas su istorijos instituto darbuotojais, architektais, visuomeninėmis organizacijomis, mokyklomis, muziejais, apskrieties turizmo taryba, ANPD gamtos ir kultūros paveldo skyriaus gyvavimo klausimai, inventoriaus nurašymai, perspektyvų numatymas, ekskursijos... Ši sąrašą būtų galima dar pratęsti ir neįreikėtų rašyti straipsnio - iš jo matytusi ką ir kiek veikia ANPD direktoriaus pavaduotoja I. Čeponienė, koks platus jos interesų ir rūpesčių ratas. Ar tiek gali vienas žmogus? Žmogus - šiaip gal ir negali, o moteris, atsakinga ir mylanti savo darbą, gali ne tik greitai ir puikiai atlikti pavestus darbus, kūrybingai įveikti susidariusias kliūties, bet dar būti ir visur suspėjančia žmona ir motina. Ar tai lengva? Nenori ji apie tai šnekėti, tik bekalbant išryškėja, kad ir nakty kartais per trumpos, ir ašara nurieda... I. Čeponienės pomėgis - gėlės. Vasaromis, kai visus savaigalius atima ekskursuojuantys parko ir rajono svečiai, ji

labai pasiilgsta Ignalinos pakraštyje puoselejamo kolektyvinio sodo, skendinčio įvairiarūsių gėlių karalystėje. Džiaugiasi, kad sūnus ir marti taip

koti gyvenimo draugui, kad namų rūpesčiais mielai pasidalina. Juk anksčiau, kai dirbo Ignalinos ekskursijų biure ne dienai į ekskursijas po

pat šia "manija" užsikrėtė, dékoja vyru, kad dalį jai tiek malonumo teikiančio rūpesčio su ja pasidalija...

Pafilosofavome - kas yra ideali moteris? Ta, kuri sugeba namus nuo darbo atskirti, vienims dèmesį po lygiai padalija ir pati idealiai atrodo. Ar taip išeina? Ar tai mūsų sąlygomis rea- lu? Juokiasi Irena, kad į tą utopinį idealą nepretendoja ir jau liūdniai gal kam tai ir pasiseka, bet jai ir vėl norisi padė-

sajungą išvažiuodavo, o vaikai augo. Dabar, kai jau, regis vaikai gyvenimani išleisti, anūkėlė po kambarį straksi, turėtų likti daugiau laiko sau. Deja. Lengviau gal tik tiek, kad marti, dirbanti TC "Palūšė", darbais taip pat apsikrovusi, tad viena kitą paremdamos ir aiškina vyrams, kad darbus dalytis ir toliau teks... Cia ir nebelineka vietas kalbėjimui apie "moteriškus" pabendravimus. Visos atrastos širdingų pokalbių draugės

iš studijų ir ekskursijų biuro laiką. Dabar ir receptais dažniau su kolegėmis reikia dalytis. Irena Čeponienė gimė Ožionyse, baigė Daugėliškio vidurinę, VU studijavo geografiją. Jai dėstės a.a. prof. Č. Kudaba jiems nuolat pasakojo apie besikuriantį nacionalinį parką. Jame dirbtai buvo kiekvieno kursioko nereali svajonė. Tad 1974 m. liepą pradėtas darbas ANPD (o jis iškūrė 1974 m. kovo 29d.) atrodė lyg dangiškos svajonės susilietimas su žeme. Kaip ir visame kalme ir darbe būta visko. Emocionaliai, darbščiai moteriai teko padaryti dešimtmečio pertrauką - padirbėjo statybinių organizacijoje, Ignalinos ekskursijų biure. Ramesniame darbe dirbant ir vaikai užaugo, bet, kaip ir kiekvieną žmogų, taip ir Ireną traukė pradžia - nebaigti darbai. 1991 m. Irena į parką grįzo su didžiausiu malonumu. Ir štai vėl antras dešimtmmetis jame. Vis tekina, vis užkaitusi, vis su gera nuotaika, nors vis sau sak - dar aną knygą reikia perskaityti, dar tą rengini pamatyti, dar reikia nuvažiuoti ten, pamatyti aną... O kur dar nuotakinių prisiminimai iš "Keružio" šokių kolektyvo koncertų...

Nemoka ji nieko daryti "per pusę", atmestinai, o ir lėčiau gyventi jau, ko gero, taip pat nemokėtų.

Dalia SAVICKAITĖ

Ritutė kaip bitutė

Kai pradedi pasakoti apie Aukštaitijos nacionaliniame parke, Stripeikių kaime esantį Senovinės bitininkystės muziejui, visuomet pagalvoji apie jo įkūrėjā B.Kazlą, o kiti darbuotojai lyg ir antram plane. Kas dažniau ten buvoja, negali nepastebėti smulkutės moteriškaitės, darbščiosios šio muziejaus bitelės Ritos Armanavičienės. Ši moteris - Stripeikių kaimo dukra "apsirgusi" muziejumi". Čia dirba nuo 1995 m. Rita užaugusi tikro stripeikiško Lekavičiaus šeimoje. Šioje gausioje šeimoje užaugo septyni vaikai, Rita - prie "pagrandukų", šeštoji. Įdomu, kad tėvų šeimoje bitininkas - mama. Rita sakosi, kad pati viską žino, bet... nebitininkauja. Kai muziejus kūrėsi (1984m.) jai tai lyg ir neįdomu buvo... Ji puikiai pamena pirmąsias bitininkų šventes, nes tiek žmonių dar Vartbergės kronikose minimas Stripeikių kaimas nebuvuo matęs... Visa gausi Lekavičių šeimyna ne galėjo šiuo "festu" atsidžiaugti. Dabar kaimo savytikė su muziejumi Rita vertina kiek žemis kiaušių: jei ne muziejus, tai miškuose pasiklydės Stripeikių kaimas daug liūdniai gyventų, nieks kelių i ji netvarkytų, nieks žaba-

kštynų aplink ji neiškirstų... O ir vasarą čia apsilankantys vieną kitą pinigėli padeda prisidurti čia gyvenantiems.

Jau keletą metų Rita su šeima gyvena Alytuje. Gal tiksliau - pusę metų Alytuje, pusę pas tėvus Stripeikiuose. Šaknys giliai į šią žemę įaugusios... Taip ir keliauja visa šeimyna. Gerai, kad vyras jos gimtinę kaip savają suvokia - net bitininkauja su mama. O ji tuo metu pasaikoja visa, ką žino apie šį muziejų, bites ir bitininkystę. Kur gaudama vis apie tai literatūrą studijuoja, iš I.Čeponienės ir kitų gidų mokosi. Rodos jau viską žino, o štai ima ir išlenanda spraga. Juolab, kad lankytojai, dalyvaujančių ekskursijoje mėgsta savo klausimais - jos žinias patikrinti. O tokią praeitą vasarą itin gausiai "užderėjė" buvo: net virš 200 per dieną būdavo, o kiek dar nepastebėtų prasmunka. Ritai įdomu bendrauti su klausančia ir klaušinėjančia publika. Jos ekskursijoje daug faktinės, istorinės medžiagos. Ponia R.Armanavičienė žavisi mūsų valstybe jau pirmame Statute bitininkavimo problemas peržiūrėjusia, be galio pavydi seniesiems bitininkams jų bičiuolystės tradicijų, geru

kaimyniškų santykių, romantikos visame kame radimo, natūralių gamtos dėsniių žinojimo. Moteris kiek nusivylusi šiandieniniai bitininkai: atsiranda vis daugiau techninių bitininkavimo klausimų, komercijos, dirbtinio ir tikro medaus atpažinimo indikatorių...

Ritos Armanavičienės dukroms medus - pagrindinis saldumynas, nes parduotuvės toli, saldainių neprilakstysi... Šeima vartoja ir bičių duonele. Ypač žiemą. Nors jos skonis ir keistokas, bet nuo visų "kvarabų". Kai paklausiai ar neturi kokio firminio medaus patiekalo, Rita nusijuokusi atsakė, kad gero daikto nedera su miltais, kiaušiniais ar kitais niekalais maišyti. Ši miniatūrinė moteris jau septynerius metus buvo

kieičiamā dirbtī į muziejų. Igytos žinios ir patirtis - didžiausias turtas ir praeinamasis konkurso balas. Žiemą, kai tvarko namų ūkį Alytuje, ruošiasi ir būsimam darbui muziejuje vasara: papildo žinias, nepamiršta ir savo įvaizdžiu pasirūpinti. Žino, kad yra matoma, kad tokiaime specifiniame muziejuje ir išorė turi dvasią atitiktį. Tad per žiemą modeliuoja, siuva, mezga ir pavasarį muziejuje pasitinka vis naujais, stilizuotais lino rūbais pasirėdžiusi.

Žiemą muziejus miega tiesiogine ir perkeltine šio žodžio prasme. Tik nenuilstantis jo tvėrėjas B. Kazlas nemirsta: vis kuria naujas jo vizijas...

Dalia SAVICKAITĖ

Malonu tikėtis šypsenos

Malonu eit į darbą ir visuomet tikėtis šypsenos, palaikymo, supratimo... Tokia Aukštaitijos nacionaliniame parke Irena Šimonienė, pasitinkanti savo gražų 50-ą jubilieju. Lyg pasiruošimas ataskaitai už nugyventį tarpsnį - pernai suruošta darbų paroda. Irenos darbų vertintojai stebėjos - kodėl tokie kontrastai? Liūdnas beržas, degantis klevas, abstraktus spalvų žaismas... Mums, greta esantiems, atrodo, kad Irena kasdien kuria save - tapydama sukuria sau nuotaiką ir ją kažkaip apie save "pasėja". Savo darbais keičia save ir mus,

Jauni, bet reikšmingi

Aukštaitijos nacionalinio parko kolektyvas gana jaunas. Jau vien tai, kad net trys mūsų kolegos per pusmetį minėjo pirmąsias "rimtumo" metines - savo trisdešimtmiečius - kalba apie tai. Tai ekologas Artūras Čeponis ir Asta Survilaite bei lankytojų centro vedėjas Linas Stanaitis. Mūsų parke jie išidarbino tokia seka, kaip nurodyta aukščiau. Darbo stažo parke jie turi ne tiek jau daug - apie septynis metus, bet nuveik-

tus darbus skaičiuoja ne vienetais. Mažiausiai matomi - tylieji parko biologinės įvairovės sargai - A. Čeponis ir A. Survilaite.

Eglių katastrofos metais A. Čeponis stebėjo jų būklę rezervate, dabar nuolat tikrina bendrą biologinį aplinkos stovį, karauja su pažeidėjais, foto ir video kamera fiksuoja įvairiausias parko įžymybes, bet mokslinėje aplinkoje jis labiausiai vertinamas dėl to, kad pirmas Lietuvoje pa- stebėjo muskrėlinį sky-

nes jos kabinetas - maža paveikslų galerija. Nesu menotyrininkė, bet daugiau kaip 10 metų praleistų vaikštant vienu koridoriumi leidžia pasidžiaugti, kad I. Šimonienės darbai iš tam sių pustonių vis skaidrėja, šviesėja. Jos mažojoje grafikoje, atvirukoje išskrendantį paukštį, krentantį lapą pakeitė iki skausmo aukštyn besistriebian-

būtį lemia dvi planetos, kuri os ir tvarko dvigubą dienų tėkmę. Ir darbą taip pat. Kūrybinį periodą pakeičia monotoniskas stendų darymas. Dešimtys išpėjančių neterštį, nedeginti, nelaužytį, visos ANP ežerų schemas ir pagrindinė informacija, ANP svečius pasitinkantys vartai, kuriuos kasmet reikia atnaujinti... Parko darbinė kasdienybė.

Malonu, kai matai šalia savęs kolegę, kuri nenustoja tobuleti ir keisti save. Kad pilnai galėtų save realizuoti vakarais ji keliauja į etninės veiklos centrą. Ten, susibūrusios i darbščiarankių keramikų būrelį, moterys lipdo mielus niekučius savo ir draugų buičiai papuošti.

Jubiliejus praeis. Rytojus vėl atneš ilgą kelionę iš Vidiškių į Palūšę..., mielą širdžiai vienatinio sūnaus laukimą, ėjimą į virpančią būties prasmės esmę.

Irena -
Vandenė. Ast-
rologai sako,
kad jos
kasdienę

Dalia SAVICKAITĖ

dinuką: Euro-
pos - Sibiro
vabala, apie
kurį literatūra
tik spėjo
esant... Dabar
jis domisi ir
fiksuoja
šikšnosparnių
gyvenimą.

Daugeliui jie
baisūs, o jam
naktinis
vaikščiojimas
po senus me-
dynus ir baž-
nyčių rūsius
fiksuojant jų
skleidžiamus

garsus, jau tapo būtiny-
be. Net i ligoninę, jiems
ten netikėtai pasirodžius,

Artūras Čeponis

buvo iškviestas savo globotinių gelbėti... Jo Nukelta į 19 psl.

TAI IDOMU

Ne tik alus Lietuvoje apeiginis

Valgyk, mano sūnau, medaus, nes jis geras, ir medaus syvo, kuris labai saldus tavo gerklei.

Patarlių knyga, 24,13

Midus - alkoholinis gėrimas iš medaus. Jis gaminamas vandeninį medaus tirpalą virinant su prieskoniais (čiobreliais, imbieru, citrinos ar cinamono žievele, vyšniomis, žemuogėmis, gervuogėmis, liepžiedžiais, kadagio uogomis, gilėmis, apyniais) ir fermentuojamas (auginamas) alaus ar vyno mielėmis. Gėrimas išlaido visas gydomiasias medaus savybes, tame yra daug gliukozės ir fruktozės, organinių rūgščių, baltymų, vitaminų A, B(1), B(2), B(6), C, K, PP, H, biostimuliatorių, fermentų ir mineralinių druskų. Pasaulio mitologija pasakoja, kad tai dievų ir didvyrių gėrimas. Svaiginamasis gėrimo poveikis (apie perdrozimą tais laikais nekalbėta) laikomas dieviškųjų jėgų perdavimo žmogui ženklu.

Medaus produktų naudojimo kultūros istorija žmones įkvėpė daugiau nei pačių bičių istorija. Medus ir iš jo pagaminti produktai buvo vertinami jau mūsų protėvių - austrolopitekų ir homo erectus (Ispanijoje rastas piešinys ant

uolos prieš 16000 metų).

Susifermenta vės medus – midus – yra seniausias iš alkoholinių gėrimų ir buvo paplitęs jau visame Antikiniame pasaulyje. Jis buvo naujojamas kaip nervų sistemą stiprinantis produktas.

I a. pr. Kr. Romoje Hipokrato mokinys gydytojas Asklepijus propagavo midų kaip vaistą nuo depresijos, melanholijos ir senatvės.

Klaudijus Golenas (131-200 m. po Kr.), gydytojas iš Mažosios Azijos medų ir jo produktus vertino kaip sveikatą stiprinančią priemonę didinančią potenciją ir stabdančią senėjimo procesus. Ibn Sina (Avicenna) ir visa arabų medicina šlovino midų kaip meilės gėrimą. Keliautojas Ibn Battuta rašė "Valgydami žuvį, kuri yra pagrindinis maistas, ir gerdami midų vyrai įgyja ypatingos, kitose tautose nesutinkamos jėgos. Šie gyventojai gali savo žmonoms parodyti nepaprastus sugebėjimus."

Kinijoje tvirti simboliniai ryšiai sieja medų ir jo produktus su žeme ir centro sąvoka. Prie kitų imperatoriaus patiekalų paprastai tiekdavo ir medaus produktus. Senovėje jis laikytas mistiniu maistu, nes jį suneša nekaltų gėlių, tik prisiliestami, bet nepažeisda-

mi jų. Tai dvasinio pažinimo ir pašventimo, ramybės ir taikos įvaizdis.

Garsiajame įsakyme dvarams Karolis Didysis nurodė, kad kiekvienas dvaras privalo turėti bitininką ir midaus virėją. Šių produktų poreikis dvarams buvo milžiniškas.

Lietuvoje midus laikomas senovės lietuvių ir prūsų tautiniu gėrimu. Senose lietuvių dainose jis minimas greta alaus: "Kas midutį saldų trauks, šimto metų susilaiks". Lietuvių mitologijoje bites ir medų globojo Austėja, o tranus ir midų - Bubilas. Bubilas reiškia dideli, storą žmogų, o bubuliutoti - niekus kalbėti, būbti, ūžti. Bubilas yra demoniška dievybė, kuriai rūpi vilioti, vesti iš kelio. Bubilas (besaikis vartotojas) iškyla kaip Austėjos (vertybų gamintojos) priešybė, Austėja turi apsaugoti avilį ir jo dovanas nuo besaikio vartojimo, kuris gali virsti ištvirkimu.

11a. anglosaksų keliautojas Vulfstanas, rašydamas apie baltų kraštus mini, kad čia esą labai daug medaus, o midų geria net vargšai. Vėliau (14a.) tai mini Dusburgietis. Lietuvoje feodalizmo laikais midus buvo gaminamas dvaruose, vienuolynuose, pardavinėjamas jų smuklė-

se. Miestiečiams teisė gaminti midų, kaip ir kitus svaigiuosius gėrimus, buvo suteikiama didžiųjų kunigaikščių privilegijomis. Amatininkų cechams buvo leidžiama metinėms šventėms pasigaminti jo be mokesčio - neišgertą jie turėjo teisę parduoti. Iš tu laikų išliko daug šeimos tradicijų, kurių apeigose vartoja mas midus. Per sužieduoutes jaunoji su drauge vaišina jaunikų "kad bitelės gerai šokinėtų" - užuominą i seksualumą, vaisingumą. Po sugultuvii, uždėjus nuometą, jaunoji pora turi išeiti į ašlos viduri, atsigerti midaus ir nulieti jo į lubas - taip paskelbiama nauja šeima. Vestuvii pabaigoje marčiai "nuleidžiamas" kraujas, t.y. geriamas gėrimas su medumi, simbolizuojantis merginos krauso įsiliejimą į naujają šeimą. Marčios medus nustoja būti smaguriavimo objektu ir tampa šeimos pratėsimo priemone. Krikštynose susirinkę svečiai geria, pila gėrimą į lubas ir šaukia "Ant šimto metų! O po šimto metų kapa vaikų kad taip būtų! Kad taip būtų!".

19 a. ši gėrimą beveik ištūmė kiti alkoholiniai gėrimai. A. Sinkevičiaus iniciatyva masiniam vartotojui 1959 m. ji pradėjo gaminti Stakliškių (Prienu raj.)

Nukelta i 19 psl.

Ne tik alus Lietuvoje apeiginis

Atkelta iš 18 psl.

alaus darykloje, 1972 m. ši technologija užpatentuota Didžiojoje Britanijoje.

Aukštaitijos žemės nederlios, todėl midaus gamyba čia buvo papildomas pajamų šaltinis čia bitininkaujantiems. Šeimos iš kartos į kartą perdavinėjo jo gamybos paslaptis, kūrėsi šio gérimo receptūrą įvairovė. Aukštaitijos nacionalinis parkas didžiuojasi, kad jo teritorijoje gyvenantys žmonės dar žino šio amato paslaptis ir žada jomis pasidalinti Kernavėje vyksian-

čiose "Gyvosios archeologijos dienose".

Paruošė
Dalia SAVICKAITĖ

Keletas spaudoje jau paviešintų midaus gamybos receptų

Midus pasigamina savame, jei paliekamas stoveti neuždengtas. Higroskopinė masė iš oro pritraukia vandenį, kiek reikia atskiedžia ir po to ima rūgti. Žinoma geriau, kai šis procesas yra kontroliuojamas.

* Midus pagal Edmundą Heroldą. 37 kg me-

daus ištirpinti 100 l minkšto lietaus vandens. Prideti po 10 g vyno akmens ir citrinos rūgties, 5 lazdeles cinamono, sutarkuoto muskato riešuto, 2 gabalėlius imbiero, $\frac{1}{4}$ pakelio maltų gvazdikelių, 8 žiupsnelius melisos. Visa tai virti 2 val., nuolat nugraibant putas. Paskui prideti pusę ar visą pakelį kepimo mielių. Laikyti 20-25 °C temperatūroje, o po dviejų mėn. midų pirmą kartą perpilti, dar po 6 mėn supilstyti į butelius.

* Apynių midus. 6 l vandens ištirpinti 600 g

medaus. 10 min vandenye virti 12 g apynių. Išmaišyti 18g mielių supilti viską į atvirą indą ir paliki rūgti 6 d. Paskui supilstyti į butelius, gerai užkimšti. Pastauba: tokiu būdu puikiai sunaudojamos medaus atliekos.

* "Meškos spästai". - gana "kandus" gérimas, atkeliaves iš Rytų. Medų lygiomis dalimis sumaišyti su spiritu ir paliki stoveti keilioms savaitėms. Kai skystis tampa skaidrus, jį tokiu pačiu santykiai praskiesti destiliuotu ar bent jau virintu vandeniu, jei reikia - išfiltruoti. Tuomet supilstyti į butelius ir užkimšti.

Jauni, bet reikšmingi

Atkelta iš 17 psl.

kompetencijoje ir gražikų paplitimo apskaita, kiti monitoringo dalykai, rūpesčiai dėl Kretuono ežero salos.

A. Survilaitė specializuojasi botanikoje. Ir jaunas ir senas, nugriebęs neatpažintą žolelę ar, regis, visai viena nuo kitos nesiskiriančią samaną, lekia pas ją. Jos rankomis ir be galio kruopščiu darbu atkurtas botanikos takas, jis – nuolatinė jo globotoja ir žinių apie jį pateikėja. Bendraudama su auditorija ji sugeba pasirinkti gan neįprastus, bet labai įdomius aspektus: augalas tautos kultūroje, augalo prisitaikymo mechanizmai... Dažnas negali atstebeti – ar lyja lietus ar kepina kaitriausia saulė, bet atėjo atitinkamo atitinkamo augalo žydėjimo metas ir mina Asta dvi ratuku į įvairiausius ANP kampus jų skaičiuot... Specifika... Augalas nepalaunks – jis gyvena savo ritmu.

Linas Stanaitis (su striuke) sutinka Danijos premjerą.

A. Survilaitės kruopstumas ir kantrumas labai pravertė fiksujant kertines miško buveines. Nesenai gausiai jai išsakomų padėkų puokštę papuošę padėkos raštą už šį darbą. Astos silpnybė – drugiai. Visą žiemą ji ruošė stendus, pristatančius drugių įvairovę, lankytųjų centro svečiams. Dalį jų jau galima apžiūrėti.

Nors vėliausiai iš jų būrio pradėjės parke dirbtai, bet labiausiai matomas yra Linas Stanaitis. Jo kontaktai jau senai išėję už Lietuvos sienų.

europinius standartus, profesionaliai, jo veikla nesiabaigia darbo vietoje. Jis aktyvus Jaunimo centro talkininkas, daug darbuojasi įvairiuose tarptautiniuose projektuose, esant reikalui vertėjauja savivaldybėje, dalyvauja etnografinio kolektivo "Čiulbutė" gyvenime.

ANP jaunimas įgavo gerą pagreitį. Jiems, ką gero, reiks spręsti ANP problemas ateityje, jų rankose žmonių ir gamtos buvimas. Tad tegul nepagaili likimas jiems žinojimo ir supratimo laimės, tolerancijos aplinkai ir sau.

Dalia SAVICKAITĖ

Asta Survilaitė.

TURIZMO CENTRAS "PALŪŠĖ"
4759 PALŪŠĖ, IGNALINOS RAJ.
 TELEFONAI: +370-386-52891
 +370-386-47430 (VISA PARA)
 +370-615-21401 (VISA PARA)
 FAKSAS: +370-386-52891
 EL. PAŠTAS: turizmas.anp@is.lt.
www.paluse.lt

Turizmo centre puikiai gali praleisti laiką tiek mažesnes, tiek didesnes pajamas turinčios šeimos ir pavieniai asmenys. Sporto pasaulio žmones kveičiamė ruoštį krepšiniu, buriavimo, ikravimo, žvejybos, slidinėjimo, orientaciniu bei kitu rūšiu sportines stovyklas, varžybas. Moksleivių, studentų stovyklų, īvairių pasitarimų ir konferencijų dalyvius kveičiamė kompaktiškoje teritorijoje tobulintis, maitintis, aktyviai poilsiauti, nakvoti.

NAKVYNĖS KAINOS (1 kambarys 1 parai):

Administracinis pastatas

(1-, 2-, 3- ir 4-viečiai kambariai)

1-vietis kambarys – 27 Lt
 2-vietis kambarys – 37 Lt
 3-vietis kambarys – 47 Lt
 4-vietis kambarys – 52 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai aukštė.
 Yra salygos maisto gaminimui.
 Kambariai žiemą šildomi.

Žaliosios g-vės vasaros tipo nameliai (2-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 30 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai
 atskiroje patalpoje.

Miškininkų g-vės vasaros tipo nameliai

(4-viečiai kambariai)
 4-vietis kambarys – 62 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai
 atskiroje patalpoje.

Parko g-vės vasaros tipo nameliai

(2-, 3-viečiai kambariai)
 2-vietis kambarys – 37 Lt
 3-vietis kambarys – 44 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo,
 dušai atskiroje patalpoje.

Kemp-kvadro g-vės vasaros tipo nameliai

(2-viečiai kambariai)
 2-vietis kambarys – 34 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo,
 dušai atskiroje patalpoje.

Draugystės g-vės vasaros tipo nameliai

(2-viečiai kambariai)
 2-vietis kambarys – 28 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo,
 dušai atskiroje patalpoje.

**Ekskursijos, vandens žygiai vartimis,
žygiai pėsčiomis
po Aukštaitijos nacionalinį parką**

Lankytinos vietas: Palūšė – informacijos centras. Palūšės bažnyčia su varpine – architektūros ansamblis. Akmens amžiaus gyvenvietė. Paminklas kompozitorui M.Petrauskui – pirmosios lietuviškos operos "Birutė" autorui. Botanikos takas. Meironys, Vaišniūnai, Šakališkė – gatviniai kaimai. Tautodailininkų medinių skulptūrų ansamblis prie Lūšių ežero. Šuminai, Vaišnoriskės, Kretuonys, Salos II, Varniškės II – etnografiniai kaimai. Medžiai – gamtos paminklai. Vandens malūnai – technikos paminklai. Ginučių piliakalnis – Linkmenų pilies vieta. Ladakalnis, Lygumų kalnas – vienos vaizdingiausių nacionalinio parko vietų. Senovinės bitininkystės muziejus. Tauragnas – giliausias Lietuvos ežeras. Žeimenis – ilgiausias nacionalinio parko ežeras. Šakarvos, Ginučių, Palūšės, Vyžių, Minčios pilkapiai. Rėškutėnų muziejus ir apylinkės, paukščių stebėjimo bokštelių.

Ekskursijų vadovas – 1 val. – 25 Lt, užsienio kalba (angli, vokiečių, rusų) – 1 val. – 35 Lt.

Ekskursija Ginučių vandens malūne:

suaugusiams – 20 Lt,
 moksleiviams – 15 Lt.

Bilietas į senovinės bitininkystės muziejų:
 suaugusiams – 3 Lt,
 moksleiviams – 1 Lt.

EKOLOGINIO ŠVIETIMO CENTRO TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KAINOS

(Kreiptis į Aukštaitijos nacionalinio parko direkciją telefonais:
 +370-386-47478, 47402)

1 para nuo 4 paros nuo 7 paros

Dvivietis kambarys su patogumais ir virtuve

80 Lt 70 Lt 55 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas. Žiemą kambariai šildomi.

Dviejų kambarių numeris su patogumais ir virtuve

160 Lt 140 Lt 120 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas. Žiemą kambariai šildomi.

Konferencijų salės nuoma

1 valandai 1 dienai
 50 Lt 200 Lt

Nakvynė su sava balta patalyne – 10 Lt 1 žmogui 1 parai. Vaikai iki 3 metų apgyvendinami nemokamai.

Dviejų kambarių vasaros tipo namelis – 70 Lt 1 parai.

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Kambariai žiemą nešildomi.

Triju kambarių numeris su daliniais patogumais pirties namelyje – 140 Lt 1 parai.

Pirties namelio nuoma (gyvenamieji kambariai, salė, pirtis) – 450 Lt 1 parai.

Už vietą palapinei statyti Turizmo centro teritorijoje (WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Yra salygos maisto gaminimui) – iki 3 parų 10 Lt, nuo 4-9 parų – 7 Lt, nuo 10 paros – 4 Lt.

Kambariai su patogumais

1 para nuo 4 paros nuo 7 paros

Dvivietis kambarys su patogumais

Ir virtuve 80 Lt 70 Lt 55 Lt
 WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas, vonia, šaldytuvas. Žiemą numeris šildomas.

Dvivietis kambarys 60 Lt 50 Lt 40 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas, vonia, šaldytuvas. Žiemą kambariai šildomi.

SPORTINIO IR TURISTINIO INVENTORIAUS NUOMA

Turizmo centras "Palūšė"

1 val. 1 parai

Dviejų vietų palapinė "Kupol"	-	10 Lt
Palapinė "Žeimena"	-	8 Lt
Miegmaišis "Žeimena"	-	4 Lt
Miegmaišis "Žeimena"	-	6 Lt
Šašlykinė	5 Lt	10 Lt
Hamakas	-	5 Lt
Kirvis	1 Lt	5 Lt
Kamuolys	1 Lt	6 Lt
Teniso raketės	2 Lt	-
Slidės su lazdomis ir batais	3 Lt	10 Lt

NAKVYNĖS KAINOS GINUČIŲ VANDENS MALŪNE

1 para nuo 2 paros nuo 4 paros

Dvivietis kambarys

50 Lt 40 Lt 30 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas bendro naudojimo. Žiemą kambariai nešildomi.

Trivietis kambarys

70 Lt 60 Lt 50 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas bendro naudojimo. Žiemą kambariai nešildomi.

Vasaros sezono metu veikia GINUČIŲ malūno užkandinė.

Naujiena!

Turizmo centras "Palūšė" svečius kveičia naudotis nauja paslauga – ekskursija po Aukštaitijos nacionalinį parką (Ladakalni, GINUČIŲ piliakalni, GINUČIŲ vandens malūnai, senovinės bitininkystės muziejų), bei polisi gamtoje, ragaujant mūsų krašto patiekalus skambant gyvai muzikai.

Išvykos trukmė 5-7 val. (ekskursija, kava, arbata GINUČIŲ vandens malūne, kulinarinio paveldo patiekalu ragavimas gamtoje).

Maršruto kaina 30 žmonių grupei – 1320 Lt.

Redakcijos adresas: Palūšė LT-4759, Ignalinos rajonas,
 Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.

Redaktorė Dalia SAVICKAITĖ.

Nuotraukos A. Panavo.

Maketavo UAB "Ignalinos spaustuvė".

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija

Spausdino UAB "Ignalinos spaustuvė".
 Užsak. nr. 237
 Tiražas 1000 egz.

Kaina sutartinė.